

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 400 fr. per jaar.

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent op Zaterdag, 10 november 1956

DE GOEDE TROUW BIJ DE UITVOERING VAN OVEREENKOMSTEN

Rede uitgesproken door Mr Frans BAERT

Beschouwingen over een verwaarloosde wetsbepaling.

In zijn onvolprezen werk over het Burgerlijk Recht in België en Nederland van 1800 tot 1940 (1) zegt Prof. Van Dievoet, sprekende over de techniek der burgerlijke wetboeken van België (Frankrijk) en Nederland, en verwijzende naar de verklaringen van Portalis in diens *Discours préliminaire* : «...De behandelde stof is meestal niet op uitputtende en volledige wijze geregeld. Veel heeft het Wetboek Napoleon aan een vrije rechtsontwikkeling overgelaten. Daar zijn in de eerste plaats de menigvuldige vage begrippen, waarvan de rechter de inhoud zal moeten bepalen : openbare orde, goede zeden, grove belediging...».

Eén van die vage begrippen is de notie *goede trouw*, die in menigvuldige artikelen van het Burgerlijk Wetboek vooropgesteld wordt als basis van rechtsgevolgen, — hetzij door haar aanwezigheid, hetzij door het ontbreken ervan.

Denken wij aldus aan artikel 201 S.W., dat aan een nietig huwelijk dat te goeder trouw aangegaan werd, de normale gevolgen toekent, tot op het ogenblik der nietigverklaring (putatief huwelijk). Aan art. 555 B.W., volgens hetwelk diegene die een gebouw opgericht heeft op eens anders grond, niet tot afbraak kan gedwongen worden, wanneer hij te goeder trouw is (2).

Ten aanzien van bezit en verjaring speelt de goede trouw een grote rol : slechts voor hem die te goeder trouw is geldt het bezit van roerende goederen als titel van eigendom (3); en hij die te goeder trouw krachtens een wettige titel een onroerend goed in zijn bezit houdt, zal zich op de kortere verjaring van 10 of 20 jaar kunnen beroepen, — daar waar anders het eigendomsrecht slechts door 30-jarige verjaring verkregen wordt (4).

In het verbintenissen- en overeenkomstenrecht zijn de bepalingen waarbij aan de goede of kwade trouw een rol toegekend wordt legio : daar is art. 1240 B.W.,

dat bepaalt, dat diegene die te goeder trouw betaald heeft aan hem die in het bezit was van de titel der schuldvordering, daardoor bevrijd is, zelfs indien deze bezitter nadien uitgewonnen wordt (5). Daar is de regel dat diegene die te kwader trouw in gebreke blijft bij het uitvoeren van zijn verbintenissen, strenger behandeld wordt dan diegene die te goeder trouw gehandeld heeft : hij die te kwader trouw was is inderdaad niet alleen tot vergoeding van de voorzienbare schade gehouden, doch ook van de schade die niet voorzien was noch kon voorzien worden op het ogenblik van het contracteren (artikelen 1150-1151 B.W.). De schuldenaar die ongelukkig en te goeder trouw is, kan, voor de betaling van zijn schulden, krachtens art. 1244 B.W., termijnen van respijt bekomen van de rechter.

Daar is, vooral, artikel 1134 B.W., volgens hetwelk de overeenkomsten niet alleen de partijen tot « wet » strekken, maar ook te goeder trouw dienen ten uitvoer gelegd te worden.

Andere voorbeelden uit het verbintenissen- en contractenrecht zijn nog :

— de Pauliaanse vordering van art. 1167 B.W. : wanneer het vervreemdingen onder bezwarende titel betreft, zal deze vordering (tot nietigverklaring van door de schuldenaar verrichte handelingen tot bedrieglijke benadeling van de rechten zijner schuldeisers) slechts slagen, wanneer de derde-verkrijger te kwader trouw was (6);

— aansprakelijkheid ter zake van verborgen gebreken : de verkoper die te kwader trouw was (= het gebrek kende) zal strenger behandeld worden dan de verkoper te goeder trouw (7);

— het schijnbaar mandaat : derden te goeder trouw zullen zich tegenover de lastgever kunnen beroepen op het schijnbaar mandaat van de lasthebber, die zijn opdracht is te buiten gegaan (8).

Ter zake van tegenstelbaarheid van overdrachten onder levenden van onroerende goederen, kunnen de

derden zich slechts op de ontstentenis van overschrijving der akte beroepen, wanneer zij te goeder trouw zijn, en nl. de akte niet kenden (9).

Tenslotte een voorbeeld uit het erfrecht.

De schijnbare erfgenaam te goeder trouw, die door de echte erfgenaam uitgewonnen wordt, is niet verplicht, de vruchten die hij tot aan het instellen van de eis heeft genoten, terug te geven; verder staat hij slechts in voor de verliezen door de nalatenschap ondergaan vóór het instellen van de eis, voor zover zij hem verrijkt hebben, en, na het instellen der petitio hereditatis, voor zover zij aan een fout van hemzelf te wijten zijn. De schijnbare erfgenaam te kwader trouw dient echter alles terug te geven, en is aansprakelijk voor elk verlies (10).

Deze voorbeelden, welke zouden kunnen vermenigvuldigd worden, en waarnaast dan nog wetbepalingen uit het handelsrecht (b.v. betreffende wisselrecht en faillissement), het nijverheidsrecht (octrooien b.v.) enz. zouden kunnen aangehaald worden, tonen op zichzelf reeds het overgrote belang van de goede trouw in ons privaatrecht aan.

Het ware echter verkeerd, te menen dat wij hier telkens te doen hebben met hetzelfde begrip «goede trouw». De *bona fides* heeft een eerder complexe betekenis, en kan naargelang het geval een verschillende inhoud hebben.

Soms zal de goede trouw bestaan in een eenvoudig *nietweten*: het is dan een subjectief, zuiver verstandelijk en negatief begrip: aldus b.v. de goede trouw ter zake van verjaring, en in het zakenrecht in het algemeen, bestaat in het niet-beseffen van de ondeugdelijkheid van zijn eigendomsrecht of bezit.

In andere gevallen, waar eerder de kwade trouw zal op de voorgrond treden, is er sprake van een *bedrieglijk inzicht*, de bedoeling te schaden: hier is het begrip dan eveneens subjectief, doch niet meer louter verstandelijk, maar moreel, m.a.w. de wilshouding betreffende. Aldus b.v. het bedrieglijk inzicht van de schuldenaar die de rechten van zijn schuldeiser benadeelt, het bedrieglijk inzicht van de man die goederen van de huwgemeenschap vervreemdt met (bedrieglijke) benadeling van de rechten van zijn echtgenote (11). Ook hier is de goede trouw van eerder negatieve aard.

Opgemerkt weze hierbij, dat sommige auteurs zelfs een onderscheid voorstaan tussen twee afzonderlijke begrippen «goede trouw» en «kwade trouw» (12).

In nog andere gevallen eindelijk, is een *positief en objectief behoorlijk handelen* vereist, opdat de door de wet gevestigde goede trouw zou aanwezig zijn. Aldus is artikel 1134, derde lid B.W., volgens hetwelk de overeenkomsten te goeder trouw moeten uitgevoerd worden.

Het ware natuurlijk onbegonnen werk, in het bestek van een voordracht als deze, bij alle verschijningsvormen en toepassingen van het begrip goede trouw zelfs maar even te blijven stilstaan.

Daarom weze het mij veroorloofd, Uw aandacht te vragen, voor één der wetbepalingen uit ons burgerlijk wetboek, waar met klem een principe van goede trouw als positief vereiste vooropgesteld wordt, met, althans schijnbaar, zeer algemene draagwijdte: de bepaling van artikel 1134, derde lid, volgens hetwelk de overeenkomsten te goeder trouw dienen ten uitvoer gebracht te worden.

Het is de bedoeling van deze voordracht, enkele beschouwingen te wijden aan oorsprong en aard van deze rechtsregel, aan zijn betekenis, en, beschrijvend en kritisch, na te gaan welke in rechtsleer en recht-

spraak de draagwijdte is, die er aan wordt toegekend. Waar in de meeste West-Europese rechtssystemen een gelijkaardige of zelfs identieke bepaling bestaat, zal het van belang zijn, ook te onderzoeken, welke oplossingen in andere landen voorgesteld en toegepast worden, en daaruit wellicht ook voor ons recht bruikbare elementen naar voor te halen.

* * *

De bepaling van art. 1134 al. 3 B.W. wordt wel eens een der belangrijkste uit ons burgerlijk recht genoemd.

Haar plaats wijst alleszins daarop: in het basisartikel betreffende het contractenrecht, nl. wat de gevolgen van de overeenkomst betreft, — hetzelfde artikel waarin aan de wilsovereenstemming der partijen wettelijke gevolgen verbonden worden, waar nl. bepaald wordt dat de overeenkomsten der partijen hun tot wet strekken, en die overeenkomsten slechts met toestemming van beiden of krachtens de wet kunnen herroepen worden. Op gelijke voet daarmee staat het derde lid, dat voorschrijft dat zij te goeder trouw dienen te worden uitgevoerd.

En dat de opstellers van het B.W. haar niet minder gewichtig achtten dan de bepalingen van de eerste twee leden van bedoeld artikel, moge o.m. blijken uit wat de verslaggever in het Tribunaat des aangelegden verklaarde op 13 pluviöse an XII (3 febr. 1804): na het belang van de eerste twee leden van art. 1134 onderstreept te hebben, voegt hij er aan toe: «...et, ce qui est *plus précieux* encore, garante de la bonne foi qui doit régner dans l'exécution des conventions...» (13).

En toch, in tegenstelling met andere landen, is de goede trouw in ons contractenrecht een tamelijk verweesd begrip: in stede van een muze, die rechtsleer en rechtsspraak tot nieuwe oplossingen in het belang van billijkheid en gerechtigheid zou inspireren, is zij lange tijd eerder als een mummie gebleven, omzwachteld met de strakke banden van de absolute onverbreikbaarheid der overeenkomsten, — op haar best een schone slaapster... Zelden wordt zij door de pleiters ingeroepen, nog minder vaak door de rechtbanken toegepast. Zelfs de beslissingen waarbij een beroep op de goede trouw verworpen wordt zijn schaars. Een uitgewerkte theorie over deze kwestie bestaat niet. En meestal wordt het derde lid van art. 1134 B.W. slechts geduld als interpretatieregel.

Dat b.v. in een gezaghebbend werk als het *Répertoire pratique du Droit belge* slechts één nummertje op 867 aan de goede trouw besteed wordt, mag wel typisch heten (14).

Nu is daar de laatste jaren wel enigszins verandering in gekomen: in Nederland vooral is de goede-trouwregel door de rechtsleer opnieuw ontdekt, en wordt zijn overgroot belang erkend.

In honderden vonnissen van lagere rechtbanken, en tientallen arresten van de Hoge Raad werd hij toegepast of zijn draagwijdte onderzocht; met het resultaat dat rond de voorheen verwaarloosde goede-trouwregel een logisch en systematisch leerstuk opgebouwd werd (15). Zodanig algemeen is men het voorschrift gaan zien, dat het niet tot het contractenrecht is beperkt gebleven: de Hoge Raad heeft ooit zelfs aangevaard, dat ook een *vonnis* te goeder trouw moet ten uitvoer gelegd worden (16).

In Frankrijk is het Demogue geweest (17), die in zijn *Traité des Obligations* opnieuw de aandacht op de regel van art. 1134, derde lid B.W. heeft gevestigd, en getracht heeft, uitgaande van een centrale idee,

de toepassingen van de goede trouw te systematiseren. Van hem is de bekende theorie van de *microcosme*, de solidariteit tussen de contractanten en hun plicht tot samenwerking, — dit alles gesteund op het beginsel der goede trouw (18). Vooral sedert 1918 worden ook verschillende proefschriften aan de goede trouw gewijd, waarbij getracht wordt het begrip te revaloriseren (19); doch veel invloed blijkt de vernieuwing nog niet te hebben gehad, en de goede trouw blijft eerder een steriel begrip.

Dezelfde toestand treft men ongeveer aan in de Belgische rechtsleer en rechtspraak: het belang en de dwingende kracht van de goede trouw-regel wordt theoretisch erkend (20); doch tot een systematische uiteenzetting komt het niet, en de werkelijke draagwijdte van de regel blijft beperkt, vaak slechts tot loutere interpretatie der overeenkomsten (21). De toepassingen, hoewel stilaan groter in aantal, zijn nog niet erg vérstrekkend, zoals uit de verdere uiteenzetting zal blijken. En anderzijds zal soms met het begrip goede trouw geopereerd worden wanneer dit eigenlijk overbodig is. Hetgeen op zichzelf de nood aan een ernstig verantwoord leerstuk betreffende de goede trouw aantoont.

Intussen is het echter wel zo, dat de aandacht is gevestigd op het probleem van de goede trouw, en meer bepaald op de verhouding tussen het eerste en het derde lid van art. 1134 B.W., tussen het beginsel van de bindende kracht der overeenkomsten en dat van de goede trouw die haar uitvoering moet beheersen. Dit kwam tot uiting op een der internationale juristencongressen, te Parijs gehouden even vóór de tweede wereldoorlog, nl. de *Semaine Internationale du Droit* in 1937, waar één der aan de orde gestelde problemen dat was van de herziening van de overeenkomsten door de rechter (22). Hetzelfde probleem werd ook behandeld op het XXIe Vlaams Rechtskundig Congres in 1940.

* * *

Oorsprong van de regel.

De regel dat de overeenkomsten te goeder trouw moeten uitgevoerd worden, gaat terug op het Romeins-rechtelijk onderscheid tussen *contractus bonae fidei* en *contractus stricti juris*.

Het is bijna een gemeenplaats zulks te zeggen: deze vaststelling is zowat bij elke auteur over burgerlijk recht terug te vinden (23). Doch de gedachten daaromtrent zijn vaak verkeerd en verward.

Het Romeinse burgerlijk proces verliep in twee fasen: een eerste voor de magistraat, meestal de *praetor*, welke de eis onderzocht, en bevel gaf (*jus dicere, judicare jubere*) aan de *judex*, uitspraak te doen (*judicare*) volgens de door de praetor opgestelde *formula* (*judicium*); de tweede fase speelde zich dan af voor de aangestelde *judex* (24). Die was aan de formule gebonden (25).

De *actiones* werden o.m. ingedeeld in *actiones stricti juris* en *actiones bonae fidei*. De contracten waarvan een *actio bonae fidei* verbonden was, heetten dan ook *contractus bonae fidei*, de andere *contractus stricti juris*. Het onderscheid tussen deze *actiones* bestond in de bevoegdheid die aan de *judex* toegekend was: ten opzichte van de *actiones stricti juris* was de rechter streng gehouden aan de rechtsvoorschriften en aan de inhoud van het contract; bij de *actiones bonae fidei* kreeg de rechter bij de formula opdracht, de rechten en verplichtingen der partijen vast te stellen *ex fide bona*, volgens de eisen van de goede trouw (26); het was hem in dat geval toegelaten, de overeenkomst aan

te vullen, te beperken of te wijzigen (27). Een voorbeeld van *formula* voor een *actio bonae fidei* vinden wij bij Gaius (28).

Op te merken valt hierbij:

1) Het onderscheid heeft niets te maken met een min of meer vrije interpretatie van de overeenkomst der partijen, doch betreft wel degelijk de vrijheid van de rechter, om de gevolgen van de overeenkomst naar eis van de goede trouw vast te stellen. Immers ook bij *contractus stricti juris* was de rechter niet aan de letter van de contracten gebonden (29).

2) Het onderscheid betrof niet allen de overeenkomsten: ook andere *actiones*, zonder enig verband met overeenkomsten, vielen onder de klassificatie (b.v. de *petitio hereditatis*, de *negationum gestio*, de *actio tutelae*) (30).

3) De ontwikkeling in het Romeinse recht gaat in de zin van toekenning van steeds grotere vrijheid aan de rechter. De *actiones bonae fidei* zijn spoedig vervuit in de meerderheid, en, als praetorische vernieuwing, wordt ook bij *actiones stricti juris* de mogelijkheid geschapen rekening te houden met de eisen van billijkheid en redelijkheid, door het invoeren van de *exceptio doli generalis* (31). Onder Justinianus wordt het gebied der *actiones bonae fidei* tot alle twijfelachtige gevallen uitgebreid (32).

In het oud-Franse recht was het onderscheid tussen *contractus bonae fidei* en *stricti juris* volledig weggevallen; in die zin dat alle contracten er waren van goede trouw (33). Dit is dan in art. 1134 B.W. definitief bevestigd.

* * *

Aard en kenmerken van het begrip goede trouw van art. 1134.

Artikel 1134 van de Code Napoléon luidt als volgt: « Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites. Elles ne peuvent être révoquées que de leur consentement mutuel, ou pour des causes que la loi autorise. Elles doivent être exécutées de bonne foi. » De officiële vertaling ervan in België luidt: « De wettelijk gesloten overeenkomsten gelden als wet voor diegenen die ze hebben aangegaan. Zij kunnen niet herroepen worden dan met wederzijdse toestemming of wegens de door de wet erkende oorzaken. Zij moeten te goeder trouw uitgevoerd worden. »

Daarbij sluit dan onmiddellijk art. 1135 aan, waarbij o.m. bepaald wordt, dat de overeenkomsten ook verbinden tot de gevolgen die er door de billijkheid (naast wet en gewoonte) volgens hun aard aan toegekend worden: meestal wordt dit artikel als een toepassing van art. 1134, derde lid beschouwd (34).

In het Nederlandse B.W. treffen wij, onder hetzelfde hoofdstuk (« Van het gevolg der overeenkomsten ») precies dezelfde wetsbepalingen aan: art. 1374 N.B.W. luidt: « Alle wettiglijk gemaakte overeenkomsten strekken dengenen die dezelve hebben aangegaan tot wet. Zij kunnen niet herroepen worden, dan met wederzijdsche toestemming, of uit hoofde der redenen welke de wet daartoe voldoende verklaart. Zij moeten te goeder trouw worden ten uitvoer gebracht. » En art. 1375 sluit daar op dezelfde wijze bij aan als ons art. 1135.

Het zal dan ook klaarblijkelijk hoogst nuttig zijn, ruime aandacht te besteden aan de Nederlandse rechtsleer en rechtspraak ten deze, vooral waar in Nederland een uitgebreide rechtsliteratuur over het onderwerp bestaat, en de betekenis en werking van de

goede trouw herhaaldelijk door de Hoge Raad werd onderzocht.

In het Duitse recht geldt § 242 BGB: «Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie *Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte* es erfordern.»

Het meest wetenschappelijke en modernste der Europese wetboeken, nl. het Zwitserse, heeft de goede trouw-regel «als een lichtbaken» (35) geplaatst in de beroemde inleiding tot het ZGB; art. 2 luidt inderdaad «Jedermann hat in der Ausübung seiner Rechte und »in der Erfüllung seiner Pflichten nach *Treu und Glauben* zu handeln. Der Offenbare Missbrauch eines Rechtes findet keinen Rechtsschutz». En in het Frans: «Chacun est tenu d'exercer ses droits et »d'exécuter ses obligations selon les règles de la »bonne foi.

»L'abus manifeste d'un droit n'est pas protégé par la loi.»

Deze bepaling is breder dan de onze, omdat zij niet alleen betrekking heeft op het contractenrecht, doch op de uitoefening van alle rechten (b.v. eigendomsrecht), en de naleving van alle verplichtingen.

Het Engelse recht kent géén goede trouw-regel; zelfs het begrip is nauwelijks aan de Engelse rechter bekend (36). Alleen in enkele individuele gevallen wordt impliciet met de goede trouw geopereerd (37).

Doch deze schijnbare leemte wordt ruimschoots gecompenseerd door de zeer brede toepassing van de wilsverklaring, tot het fictieve toe: praktisch komt de Engelse rechter thans vaak tot verderreikende gevolgen dan de Belgische of de Nederlandse.

* * *

Hoe is nu de regel der uitvoering van de overeenkomsten te goeder trouw te omschrijven? Welke is zijn betekenis?

Vooraf mag wel opgemerkt worden, dat, net als in het Romeinse recht, het voorschrift, dat de overeenkomsten te goeder trouw moeten uitgevoerd worden, niets te maken heeft met de interpretatie, de uitlegging van de overeenkomsten, — zoals nochtans maar al te dikwijls ook door moderne auteurs wordt voorgehouden (38).

Inderdaad, niet alleen is deze wetsbepaling opgenomen onder de artikelen die handelen over de gevolgen van de overeenkomsten, daar waar de interpretatieregelen onder een aparte afdeling gegroepeerd zijn (artikelen 1156 en volg. B.W.); doch bovendien zou zij niet de minste zin meer hebben, wanneer men er een uitleggingsregel van maakt: al de nodige bepalingen betreffende de uitlegging der overeenkomsten, en o.m. het belang van de werkelijke wil der partijen boven de letter van het contract, zijn reeds elders geformuleerd (39). En tenslotte is er de pertinente opmerking, dat de opvatting van de goede trouw-regel als uitleggingsregel getuigt van een essentiële misvatting van de rol der goede trouw in het Romeinse recht, waar, zoals gezegd, zij niets met de interpretatie van de overeenkomsten had te maken. Zoals Prof. Meyers te recht deed opmerken, behandelen de auteurs die art. 1134, derde lid als een interpretatieregel beschouwen, hoewel traditiegetrouw voorhoudend dat alle contracten *bonae fidei* zijn, in feite alle contracten als *stricti juris* overeenkomsten! (40).

* * *

Wanneer wij dan op zoek gaan naar de juiste inhoud van het begrip goede trouw, stuiten wij telkens weer op de epitheta eerlijk, loyaal, redelijk, correct, fatsoenlijk, verstandig, billijk, en dat in elk rechtsstelsel.

Om de betekenis van de goede trouw van art. 1134 derde lid te omschrijven zouden wij dan ook kunnen zeggen, dat «handelen te goeder trouw» hetzelfde betekent als «handelen zoals een eerlijk, redelijk en fatsoenlijk mens handelt» (41). En «de overeenkomst te goeder trouw uitvoeren» betekent dat men daarbij dient op te treden volgens de eisen van redelijkheid en billijkheid. Daarnaast dient men zich te richten om zijn gedragslijn bij het uitvoeren van de overeenkomst te bepalen.

Het is de consecratie van eerlijkheid en correctheid in het rechtsverkeer, de verwerping van egoïsme en van het uitsluitend najagen van eigen voordeel.

Het spreekt van zelf, dat dit begrip betrekkelijk vaag blijft, en niet steeds duidelijk is afgelijnd; het is trouwens in zekere mate een moreel begrip, dat een waardeoordeel nopens een gedraging insluit (42). Dit brengt mede, dat lang niet altijd overeenstemming zal bestaan tussen de partijen, nopens wat elk van hen naar eis van goede trouw gerechtigd is te vorderen, resp. gehouden is te presteren, — en zulks vooral wanneer zich tijdens de uitvoering van de overeenkomst wijzigingen voordoen in de economische omstandigheden of in de toestand van de partijen.

Vandaar de grote rol die aan de rechter toekomt bij het toepassen van de regel der goede trouw. Practisch zal het probleem in grote mate neerkomen op een vraagstuk van het ingrijpen van de rechter in de uitvoering van de overeenkomst, en de vaststelling van de rechten en verplichtingen der partijen naar de eisen der goede trouw; waarbij echter geenszins uit het oog mag verloren worden, dat de rechter vaststelt wat, naar *objectief recht* (art. 1134, derde lid), de rechten en verplichtingen der partijen zijn (43).

De goede trouw die aan de uitvoering van de overeenkomsten ten grondslag moet liggen, is een *objectief begrip*. Of de uitvoering van de overeenkomst te goeder trouw geschiedt, dient naar objectieve maatstaven te worden beoordeeld, ongeacht het inzicht der partijen (44).

Dit kan op het eerste gezicht eigenaardig lijken, daar toch, zo zegt men over het algemeen, het beoordelen der goede trouw een moreel waardeoordeel, d.i. een goed- of afkeuring van de handelwijze der partijen insluit; welnu, is zulke appreciatie niet noodzakelijk gesteund op het subjectieve inzicht der partijen? Dergelijke opvatting komt men soms tegen, en zij ligt aan de basis van veel wantrouwen ten opzichte van de toepassing van de goede trouwregel (45): het is inderdaad moeilijk, de innerlijke bedoelingen der partijen te achterhalen.

Doch zulke subjectieve opvatting is niettemin verkeerd, en gaat in tegen het wezen zelf van de goede trouw zoals die in art. 1134, derde lid bedoeld wordt: handelen te goeder trouw is handelen zoals men van een eerlijk en redelijk mens mag verwachten, zoals het een fatsoenlijk en redelijk mens betaamt. De vraag is niet, of de partijen innerlijk te goeder trouw zijn, ménen behoorlijk te handelen, doch wel, of hun objectieve gedraging beantwoordt aan de eisen van redelijkheid en billijkheid; ook indien zij zelf de overtuiging hebben, de overeenkomst correct uit te voeren, kan die uitvoering in strijd zijn met de door art. 1134 derde lid geëiste goede trouw (46).

De subjectieve goede trouw, het inzicht van de partijen, zal practisch slechts belang hebben in die zin, dat iemand met onredelijke en onbillijke inzichten beziel, allicht ook objectief in strijd met de goede trouw zal handelen (47).

* * *

Een belangrijke vraag is het, te weten of het bepalen van wat naar eis van goede trouw bij het uitvoeren der overeenkomst verschuldigd of toegelaten is, *een feitelijke kwestie of een rechtsvraag* is. Het toetsingsrecht van de rechter in cassatie is ervan afhankelijk.

In zijn arrest van 2 december 1926 (48) schijnt ons Hof van Cassatie te hebben aanvaard, dat het vaststellen van de gevolgen, welke door de billijkheid aan de overeenkomsten verbonden worden, tot de exclusieve bevoegdheid van de rechter over de feiten behoort. Dit arrest handelt echter alleen over art. 1135 B.W. Doch vermits art. 1135 B.W., voorzover het billijkheid een rol toebedelt, een toepassing is van art. 1134, derde lid, zou mogen verwacht worden, dat hier een algemeen beginsel vooropgesteld wordt.

De Hoge Raad der Nederlanden, beaamd door de Nederlandse rechtsleer, is echter van oordeel dat de beslissing nopens de vraag, of de door de rechter over de feiten soeverein vastgestelde feiten beantwoorden aan het wettelijk begrip «goede trouw», niet aan de controle van de rechter in cassatie onttrokken is (49).

Deze opvatting schijnt mij juist: het is immers wel zo, dat de lagere rechter soeverein de feiten vaststelt. Doch wanneer hij daaraan een bepaalde kwalificatie vastknoopt, nl. de aanwezigheid van het objectieve, wettelijke begrip «goede trouw», dan past hij een wetsvoorschrift toe. En het behoort aan de rechter in cassatie na te gaan, of de toepassing van dit begrip in overstemming met zijn wettelijke inhoud geschiedt, of nl. de gecontateerde feiten aan die inhoud beantwoorden (50). Anderzijds is dit toetsingsrecht een waarborg tegen eventuele willekeurige toepassing van de regel der goede trouw door de lagere rechter.

Het voorschrift der goede trouw geldt *zowel voor de schuldeiser als voor de schuldenaar*: het is de overeenkomst, in haar geheel, met al de er uit voortvloeiende rechten en verplichtingen, die volgens de eisen der goede trouw dient ten uitvoer gelegd te worden (51). Het zal trouwens in zeer veel gevallen precies de houding van de schuldeiser zijn, die zal moeten getoetst worden aan de eisen der goede trouw.

Een laatste kenmerk van het voorschrift van art. 1134, derde lid, is dat deze wetsbepaling, door haar natuur zelf, *van openbare orde* moet geacht worden (52). De partijen mogen er niet bij overeenkomst van afwijken, en nl. niet bedingen, dat zij er niet zullen toe gehouden zijn, bij het uitvoeren van hun overeenkomst de goede trouw in acht te nemen.

* * *

Draagwijdte en toepassingsgebied van de regel.

Wij zullen ons hier niet bezig houden met de wettelijke toepassingen van de goede trouw-regel, noch met de gevallen waarin de wetgever bij de uitvoering van de overeenkomsten is tussengekomen (53).

In het kader van deze voordracht wil ik alleen de toepassing van de positieve goede trouw-regel op zichzelf in de rechtspraak nagaan, en de rol die aan dit voorschrift door de rechtsleer wordt toegekend.

De notie der goede trouw is in dit verbond in ruime mate dezelfde in de meeste beschaafde landen (54). Doch de praktische draagwijdte en de gevolgen die er door rechtspraak en rechtsleer aan gegeven worden, zijn zodanig uiteenlopend, dat voor een deel van bijna volkomen tegenstrijdigheid kan gesproken worden.

Grosso modo kunnen drie aspecten van de toepassing der goede trouw onderscheiden worden:

1) De invloed van de goede trouw op de wijze van

uitvoeren der overeenkomsten, m.a.w. op de wijze waarop de verplichtingen zullen dienen nageleefd en de rechten zullen dienen uitgeoefend te worden.

2) De aanvulling van de overeenkomsten door toepassing van het principe der goede trouw, d.i. het opleggen van bijkomende verplichtingen aan de partijen in het raam van de overeenkomst.

3) De beperking van de overeenkomsten op grond van de goede trouw, m.a.w. de opheffing van verbintenissen en rechten, wanneer het afdwingen van de naleving van de eerste of de uitoefening van de tweede in strijd zou zijn met de goede trouw. Dit kan gaan tot volledige opheffing van de overeenkomst, of tot het herzien ervan.

Zoals blijkt uit deze laatste twee punten — en onder voorbehoud van wat verder nopens de werkelijke toepassing zal gezegd worden — betreft de goede trouw niet alleen het *hoe*, de wijze van uitvoering der verbintenissen respectievelijk de uitoefening der rechten spruitend uit de overeenkomst, maar ook en vooral, het *wat*, de inhoud van de overeenkomst zelf: bijkomende verplichtingen kunnen, hoewel noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend bedongen, om redenen van redelijkheid en billijkheid opgelegd zijn; en andere zullen, hoewel daaromtrent wel wilsovereenstemming bestond, om dezelfde redenen wegvallen of beperkt worden. Anders gezegd: door het feit, een overeenkomst te sluiten, krijgen de partijen niet alleen de rechten en verplichtingen, die uitdrukkelijk bedongen zijn, doch wordt hun bovendien door de wet een algemene verplichting van goede trouw opgelegd, waaraan zij zich niet kunnen onttrekken (55).

Zoals begrijpelijk is, zullen vooral bij het derde punt ernstige betwistingen oprijzen.

* * *

I. De goede trouw en de wijze van uitvoering van de overeenkomsten, nl. de wijze van uitoefening van rechten en naleving van verplichtingen.

De partijen zijn verplicht te handelen zoals van fatsoenlijke en eerlijke mensen mag verwacht worden, zoals redelijke lieden handelen, zonder het hun wederpartij al te lastig te maken.

Hiertoe zal het niet altijd voldoende zijn dat de schuldenaar precies doet waartoe bij zich verbonden heeft, of dat de schuldeiser strikt eist wat hem volgens de overeenkomst toekomt. Zelfs wanneer zij zich streng aan hun rechten respectievelijk verplichtingen houden, kunnen zij in strijd met de goede trouw handelen.

a) Aldus dient elke *willekeur* van de partijen, hetzij schuldeiser hetzij schuldenaar, gewraakt te worden, zelfs wanneer aan de betrokken partij een ruime vrijheid of beoordelingsmacht gelaten was.

Aldus, wanneer in een verkoopsovereenkomst een «ongeveer»-beding is opgenomen betreffende de te leveren hoeveelheid, mag de verkoper die hoeveelheid niet naar goeddunken verminderen (b.v. naargelang de stijging of daling der prijzen). In een geval werd zelfs beslist, dat de maximum-afwijking slechts 10 % mocht zijn (56); en, wanneer de overeenkomst zelf een maximum-afwijking heeft vastgesteld, mag de leveraar niet systematisch die afwijking in meer of in minder toepassen al naargelang het hem voordelig uitkomt (57).

Hetzelfde geldt voor de schuldeiser: wanneer in een huurcontract het recht van de huurder om onder te verhuren onderworpen is aan een voorafgaande toestemming vanwege de eigenaar, mag deze die toestemming desgevraagd niet willekeurig weigeren. Een

weigering zonder enige ernstige reden ware in strijd met de goede trouw (58).

Bij een verkoop op proef mag de koper het op proef gekochte niet zonder opgave van ernstige redenen weigeren; wanneer iemand op proef een paard koopt voor 27.000 frank, en het, na enkele dagen teruggeeft zonder de reden van zijn weigering aan te geven, terwijl blijkt dat hij intussen een ander paard had gekocht tegen een lagere prijs, handelt hij in strijd met de goede trouw die de uitvoering van de overeenkomsten beheerst (59).

In een contract tussen een school en de ouders van een leerling was o.m. bepaald dat elke leerling wiens gedrag zou te wensen overlaten, onmiddellijk kon uitgesloten worden, zonder dat deze uitsluiting ooit recht kon geven op schadeloosstelling. Welnu, de rechtbank, voor dewelke een geschil in verband met de doorzending van zulke leerling gebracht werd, besliste, dat de directie van de school niet gerechtigd was van dit recht naar willekeur gebruik te maken, doch enkel wanneer het gedrag van de leerling in feite onbehoorlijk was; en deze omstandigheid was niet aan de beoordeling van de rechtbank onttrokken (60).

b) Een belangrijke toepassing van de goede trouw vinden we bij het *opzeggen* van contracten die voor *onbepaalde duur* zijn aangegaan.

Aldus b.v. een contract waarbij een bierhandelaar er zich toe verbindt, uitsluitend bier en limonaden te verkopen van een brouwerij, terwijl die brouwerij harerzijds haar cliënteel in een bepaalde streek aan de bierhandelaar overlaat. Wanneer de bierhandelaar eenzijdig en zonder vooropzegging de overeenkomst verbreekt, dient hij tot schadeloosstelling veroordeeld te worden, daar het met de goede trouw en met de gebruiken strijdig ware, mocht de opzegger naar willekeur een einde aan zijn verplichtingen kunnen maken (61).

c) In het algemeen wordt van de schuldeiser geëist, dat hij *niet met overdreven strengheid* zou optreden tegen zijn schuldeiser.

Wanneer b.v. een aannemer het aanvaarde werk niet heeft uitgevoerd volgens het plan, zou de meester van het werk volgens de overeenkomst het recht hebben, de afbraak van de uitgevoerde werken en de uitvoering volgens het plan te vorderen. Wanneer dit echter zou gepaard gaan met zeer grote kosten voor de aannemer, terwijl de eigenaar voldoende schadeloos gesteld kan worden door een zekere prijsvermindering, vooral wanneer de minderwaarde van het werk gering is, zou de meester van het werk in strijd met de goede trouw handelen, wanneer hij de integrale uitvoering van de overeenkomst zou vorderen (62).

Een verzekeringsmaatschappij zal een *vervalclausule* wegens niet-mededelen van bepaalde gegevens in billijkheid niet kunnen invoeren, wanneer zij door het in gebreke blijven van de verzekerde niet in het minst benadeeld is (63).

In dit verband wordt algemeen aanvaard, dat de exceptie *non adimpleti contractus* niet kan ingeroepen worden in omstandigheden strijdig met de goede trouw, b.v. wanneer de wanprestatie van de tegenpartij slechts van geringe aard is, of wanneer degene die ze invoert er niet de minste schade door ondergaat, of wanneer hij de schuldenaar belet het gebrekkig presteren goed te maken (64).

d) In het algemeen mogen de partijen niet van de uitvoering der overeenkomst gebruik maken om de wederpartij te schaden.

Een handelaar, die een advertentiecontract had aangegaan met een dagblad, volgens hetwelk deze krant mits betaling van een bepaalde vergoeding verplicht

was zijn advertentie op te nemen, werd geacht in strijd met de goede trouw te handelen, waar hij eiste dat een advertentie zou opgenomen worden, waarin verklaard werd dat het adverteren in de bewuste krant geen nut had (65).

* * *

II. Goede trouw en aanvulling van de overeenkomst.

Op grond van de goede trouw-regel, kunnen aan de partijen verbintenissen opgelegd worden welke niet bedongen waren.

Dit geldt niet alleen krachtens art. 1134, derde lid, B. W., doch wordt uitdrukkelijk bevestigd in art. 1135, volgens hetwelk de overeenkomsten niet alleen verbinden tot het uitdrukkelijk bedongene, doch o.m. ook tot de gevolgen die de billijkheid er volgens hun aard aan toekent.

In dit verband verdient de theorie van Demogue (66) vooral de aandacht. Volgens deze auteur is de overeenkomst niet enkel een wilsovereenstemming tussen twee partijen, die elk hun eigen voordeel nastreven, doch een soort gemeenschap, een microcosmos, waarin een zekere solidariteit bestaat tussen de contractanten. Dezen moeten er voor zorgen dat het doel van de overeenkomst als dusdanig verwezenlijkt wordt, zowel het sociaal doel als het individuele. Dit brengt mede dat de partijen niet egoïstisch mogen optreden, doch verplicht zijn tot samenwerking.

Deze solidariteit en plicht van samenwerking zullen voor de partijen eventuele aanvullende verplichtingen medebrengen, of bedongen verbintenissen doen wegvallen wanneer het doel van de overeenkomst bereikt is (67).

a) Een eerste aanvullende verbintenis die, hoewel niet bedongen, toch zeker en dwingend kan zijn opgelegd, is de zgn. *verwittigingsplicht*.

Een der voornaamste toepassingen hiervan is de verplichting voor de huurder de eigenaar ervan te verwittigen, wanneer dringende herstellingen aan het gehuurde goed noodzakelijk geworden zijn. Doet hij dat niet, dan zal hij in strijd met de goede trouw handelen, en geen aanspraak kunnen maken op schadeloosstelling wegens genotsderving en eventueel zelf tot schadeoosstelling gehouden zijn (68).

b) Verder is daar de verplichting, ditmaal voor de schuldeiser, aan zijn schuldenaar het uitvoeren van zijn verbintenissen te *vergemakkelijken*, en niets te doen wat deze uitvoering zou kunnen bemoeilijken.

Aldus beriep de uitbater van een benzinstation, tegen wie de maatschappij schadeloosstelling vorderde om reden dat hij het bedongen minimum aantal liter benzine niet had verkocht, er zich met succes op, dat die maatschappij bij de uitvoering van de overeenkomst niet te goeder trouw had gehandeld, door nl. een concurrerend station in te richten op 250 meter van het eerste en door in dezelfde streek nog verschillende andere stations te laten uitbaten, alle uitgerust met de meest moderne benzinepompen, terwijl zij weigerde de verouderde pomp van de aangesprokene door een moderne te vervangen (69).

In het algemeen zal de schuldeiser aan zijn schuldenaar steeds alle nodige inlichtingen voor het uitvoeren van zijn verbintenis moeten bezorgen (70).

c) De schuldeiser dient zoveel mogelijk de *schade*, waarvoor de schuldenaar moet instaan te *beperken*.

Aldus werd soms beslist dat de koper, wanneer de wanprestatie van de verkoper vaststaat, zich onmiddellijk elders dient te voorzien, en niet mag wachten tot de prijzen nog meer gestegen zijn (71).

d) De schuldenaar zal zich in principe moeten lenen tot een redelijke *controle* vanwege de schuldeiser.

In een vennootschap bij wijze van eenvoudige geldschieting zal de commanditaire vennoot, die niet deelneemt aan het dagelijks beheer van de vennootschap, gerechtigd zijn de boekhouding na te zien of te laten nazien door een accountant (72).

e) Andere verplichtingen in dit verband zijn nog: een *geheimhoudingsplicht* waartoe de partijen vaak op grond van de goede trouw zullen gehouden zijn (73), de verplichting mee te werken aan de *bewijzelevring* (74).

f) De partijen mogen ook niet aldus handelen, zelfs indien zij zich strikt aan de overeenkomst houden, dat een gedeelte van het *voordeel* dat de mede-contractant normaal uit de overeenkomst mocht verwachten verloren gaat.

Een uitvinder van een verwarmingsprocédé had een overeenkomst gesloten met een constructeur van ovens, waarbij deze laatste zich verbond op zijn kosten een demonstratie-oven te bouwen met aanwending van dat verwarmingsprocédé; zijnerzijds stond de uitvinder aan de constructeur een licentie toe, met preferent barema tegenover alle andere fabrikanten. De uitvinder had verklaard, geen andere bedrijvigheid uit te oefenen dan de exploitatie van zijn uitvinding door het toekennen van licenties. De constructeur had aan de uitvinder de plans voor zijn ovens overgemaakt, voor het op punt stellen van het verwarmingsprocédé. Welnu, in deze omstandigheden achtte de rechtbank van koophandel te Brussel het in strijd met de goede trouw, dat de uitvinder voor eigen rekening zulke ovens ging bouwen (75).

In dezelfde orde van gedachten moet de overlater van een winkelzaak, ook bij gebreke van enig beding daaromtrent, de overnemer in contact brengen met de cliënteel (76).

Aan de hand van de enkele hier aangehaalde toepassingsgevallen en andere gelijkaarde die zouden te vermelden zijn, kan men dus wel constateren, dat ook in de praktijk het voorschrift van art. 1134, derde lid, niet zonder belang is, en, bij onbeschroomde toepassing een ruim toepassingsveld kan hebben.

Toch zou de praktische betekenis van de goede trouw relatief gering zijn, indien bovenstaande gevolgen, nl. het bepalen van de wijze van tenuitvoerlegging en de aanvulling der overeenkomsten, de enige waren. Inderdaad, dikwijls betreft het punten van minder belang, en anderzijds kan men soms beroep doen op andere principes dan de goede trouw. Aldus bij de beoordeling van wat mag geveerd worden in verband met het door de overeenkomst beoogde doel, zal veelal de « werkelijke bedoeling van de partijen » of « de geest van de overeenkomst » opgespoord worden: aldus plaatst men zich op het terrein van de interpretatie. Soms zal men een verantwoorde specifieke rechtsconstructie kunnen opbouwen en daarmee een bevredigend resultaat bereiken. In dat geval is zulks vaak te verkiezen boven het aanwenden van een min of meer vaag begrip. In andere gevallen zal men tegenover de schuldeiser die zijn rechten in strijd met de goede trouw blijkt uit te oefenen, kunnen opereren met het begrip rechtsmisbruik.

Aldus kon een Frans auteur, die een scherpzinnige studie heeft gewijd aan het begrip en de rol van de goede trouw in ons privaatrecht, na een bespreking van de verschillende door Demogue en Esmein aangehaalde toepassingsgevallen, tot het negatieve besluit komen, dat in de meeste van die gevallen een beroep op de goede trouw overbodig was, en men hetzelfde resultaat kon bereiken op andere wijze; en daarom onzegt hij tenslotte aan de goede trouw van

art. 1134 bijna elke positieve werking (77). Hoewel deze kritiek mij overdreven lijkt, heeft zij toch deze verdienste, dat er door in het licht gesteld wordt, dat, om van een effectieve betekenis van de goede trouw in ons contractenrecht te kunnen gewagen, men er verder strekkende gevolgen dient aan toe te kennen, dan alleen maar het bepalen van de wijze van uitvoering, en het opleggen van bijkomende verbintenissen.

Dit verder strekkend gevolg is dan de mogelijkheid tot opheffen of wijzigen van de overeenkomst ingevolge het beginsel der goede trouw.

* * *

III. De beperkende werking van de goede trouw.

Het hier gestelde probleem kan als volgt samengevat worden: kan het vereiste der goede trouw meebrengen, dat, naar omstandigheden, een overeenkomst of sommige bedingen ervan ter zijde gesteld worden? M.a.w. kan de rechter een eis gesteund op een klare bepaling van de overeenkomst, afwijzen omdat zulk beroep op de overeenkomst of een beding ervan in de gegeven omstandigheden strijdig zou zijn met de goede trouw?

Het vraagstuk komt neer op dat van de verhouding tussen het eerste en het derde lid van art. 1134: de overeenkomsten strekken de partijen tot wet, en kunnen niet ontbonden worden dan door onderling akkoord of door wettelijke oorzaken. Kan het derde lid van art. 1134 hieraan afbreuk doen?

Het lijkt mij wenselijk vooraf een overzicht te geven van de oplossingen in de verschillende landen rondom ons.

* * *

a) Engeland.

Het Engelse recht neemt een speciale plaats in, daar het geen goede trouw-principes kent ter zake van uitvoering van overeenkomsten (78).

En, theoretisch althans, houdt de Engelse rechter zeer sterk vast aan het beginsel van de bindende kracht der overeenkomsten. Oorspronkelijk was zelfs overmacht (*impossibility of performance*) geen reden tot ontbinding van een overeenkomst; een schuldenaar die zijn verbintenissen niet kon naleven door overmacht, was gehouden tot schadeloosstelling: hij had het maar moeten voorzien (79).

En toch, ondanks deze schijnbaar strakke houding heeft de Engelse rechtspraak, na een zekere evolutie door een soepele toepassing van *implied conditions* in feite een stelsel opgebouwd, waarbij de rechter in vele gevallen op beperkende wijze in de overeenkomsten kan ingrijpen, wanneer het in strijd zou zijn met redelijkheid en billijkheid, van de schuldenaar in de gegeven omstandigheden nog de uitvoering van zijn verbintenissen te eisen.

De grondslag van het systeem is de stilzwijgende wilsverklaring: de fictie (80) dat de partijen geacht worden door een stilzwijgend beding (*implied condition* of *implied term*) steeds hun verplichting tot naleving van hun overeenkomst afhankelijk te hebben gemaakt van de blijvende mogelijkheid daartoe, of van het voort aanwezig zijn van dezelfde omstandigheden (81).

De rechter zal namelijk bepalen wat de partijen, als redelijke en eerlijke mensen zouden hebben bedongen indien zij de niet-voorzienbare latere staat van zaken hadden voorzien (82).

Het zou ons te ver leiden een overzicht te geven

van de verschillende gevallen waarin bij toepassing van een *implied condition* de overeenkomst vervallen geacht wordt (83).

Beperken wij ons tot één der voornaamste toepassingen, die trouwens het meest de rechtstreekse toepassing van een goede trouw-beprijp nabij komt: nl. de *frustration of the adventure*. Dit doet zich voor wanneer latere gebeurtenissen het door beide partijen beoogde doel hebben vrijdeld, door nl. de omstandigheden waarin de verbintenis zou moeten uitgevoerd worden, zodanig te wijzigen dat de uitvoering van de verbintenis, hoewel niet onmogelijk, in feite de uitvoering van een gans andere verbintenis zou zijn dan de oorspronkelijk overeengekomene (84). In dat geval beslist de Engelse rechtspraak, dient die verbintenis niet meer uitgevoerd te worden, omdat de partijen, als *reasonable men*, zouden hebben bedongen (*implied condition*) dat de overeenkomst in zulke voorwaarden verviel (85).

Op te merken valt, dat in het Engelse recht alleen de ontbinding van de overeenkomst krachtens een *implied condition* kan bekomen worden (86).

* * *

b) Zwitserland.

In het Zwitserse recht wordt de beperkende functie van art. 2 Z.G.B. algemeen aanvaard. Het principe van de bindende kracht der overeenkomsten is naar Zwitsers recht ondergeschikt aan dat der goede trouw (87).

Wanneer zich nl. bij contracten, waarvan de uitvoering zich in de tijd uitstrekt, onvoorziene, onvoorzienbare en buitengewone omstandigheden voordoen buiten de schuld der partijen, zodanig dat het eisen van de uitvoering van de overeenkomst in de gegeven omstandigheden aan de schuldeiser een woekerachtig voordeel zou verschaffen ten koste van de schuldenaar, zal het in strijd met de vereiste *Treu und Glauben* geacht worden, die uitvoering nog te vragen (88). De rechter dient echter na te gaan of de schuldeiser de gevolgen van de herziening der overeenkomst kan dragen, m.a.w. het toepassen van de regel der goede trouw mag geen onrechtvaardigheid worden t.a.v. de schuldeiser (89).

Opgemerkt weze, dat naar Zwitsers recht niet alleen de ontbinding van de overeenkomst kan uitgesproken worden met een beroep op *Treu und Glauben*, doch dat zij ook kan gewijzigd of aangepast worden. Regel is, dat de rechter die oplossing moet geven die de partijen redelijkerwijze (*vernünftigerweise*), als fatsoenlijke mensen zouden gestipuleerd hebben, indien zij de onverwachte loop der gebeurtenissen hadden gekend (90).

Aldus werd ooit beslist dat de pachter van een restaurant aan boord van een schip, pachtvermindering mag vragen, wanneer zijn inkomsten ingevolge oorlogsomstandigheden erg verminderd zijn (91).

* * *

c) Duitsland.

Ook hier wordt zonder betwisting de bevoegdheid erkend van de rechter om de overeenkomst op grond van *Treu und Glauben* niet alleen aan te vullen, doch ze ook te beperken (*Erleichterung der Leistungspflicht*), de schuldenaar van zijn verbintenissen te bevrijden, of de contractsverhouding geheel te wijzigen (*Umgestaltung des Vertragsverhältnisses*) (92).

Zo werd de goede trouw-bepaling van § 242 B.G.B. ingeroepen om contracten, waarvan ingevolge de omwentelingen in het economisch leven, redelijkerwijze de uitvoering niet meer kan gevergd worden, ter zijde te stellen of te wijzigen, nl. wanneer door de wijziging der omstandigheden de overeenkomst er een geheel andere is geworden dan de partijen oorspronkelijk gedacht en gewild hadden (93).

Zoals reeds gezegd, is zowel wijziging als ontbinding mogelijk.

Dit ter zijde stellen van uitdrukkelijke contractsbepalingen geschiedt niet door een veronderstelde *clausula rebus sic stantibus*, doch door rechtstreekse toepassing van de wettelijke regel dat *Treu und Glauben* de uitvoering der overeenkomsten dient te beheersen (94).

De rechtspraak ging in Duitsland zeer ver in de ingeslagen richting: naargelang van de omstandigheden kon zelfs het bedrag van een hypothecaire lening aangepast worden (95).

* * *

d) Frankrijk.

In Frankrijk wordt het probleem, trouwens net als bij ons, behandeld als de imprevisie-leer (*la théorie de l'imprévision*).

De oplossing is volkomen tegengesteld aan diegene die wij tot nu toe hebben ontmoet: zowel de rechtsleer als de rechtspraak zijn bijna eensluidend van oordeel, dat in geen geval de uit de overeenkomsten voortvloeiende verbintenissen of rechten mogen ter zijde gesteld worden, ook al zouden de omstandigheden van zulke aard zijn, dat de uitvoering van de overeenkomst een ruïne zou betekenen voor de schuldenaar, en een ongerechtvaardigde verrijking voor de schuldeiser (96). Trouwens, van het invoeren van de goede trouw als grondslag voor een imprevisie-leer is praktisch geen sprake; men beroept zich op een *clausula rebus sic stantibus* of op *rechtsmisbruik* (97).

In die zin besliste de Franse *Cour de Cassation*, in het vermaarde arrest betreffende het *Canal de Craponne*, dat geen aanpassing kon bekomen worden van een bijdrage tot vergoeding van het onderhoud van een irrigatiekanaal, die vastgesteld was in de XVIe eeuw (22 juni 1567) op 3 sols (= 0,15 fr.) voor elke bevoeding van één *carteirade* (= 190 a.) (98).

Slechts één afwijking wordt ter zake aanvaard, nl. het geval waarbij het invoeren door een partij van een contractueel beding op grond van haar eigen gedraging in strijd met de goede trouw moet geacht worden; het is het geval van *rechtsverwerking*, dat ook in de Nederlandse en Duitse (en praktisch ook in de Belgische) rechtspraak aangetroffen wordt. Zo werd door de Franse *Cour de Cassation* beslist, dat de exploitant van een opslagplaats zich tegenover de eigenares van de in bewaring genomen goederen niet op een nochtans uitdrukkelijk beding van niet-aansprakelijkheid mag beroepen, wanneer hij hen belet heeft een bewaking van het pakhuis bij nacht te organiseren (99).

Daarbuiten blijft men echter stug vasthouden aan het principe van de onveranderbaarheid der overeenkomsten. Het derde lid van art. 1134 B.W. krijgt slechts een secundaire rol.

Alleen de *Conseil d'Etat* is van deze strakke houding afgeweken in het bekende arrest betreffende de *Compagnie du Gaz de Bordeaux*, waarbij aangenomen werd dat bij gewijzigde omstandigheden bepaalde contractuele bedingen kunnen ter zijde gesteld of ge-

wijzigd worden. Normale prijschommelingen of muntfluctuaties zijn daartoe weliswaar niet voldoende. Doch wel wanneer het gaat om buitengewone veranderingen, waardoor alle mogelijke verwachtingen van de partijen bedrogen zijn, zodat de economie van het contract verbroken wordt (100).

Ook in de rechtsleer zijn er een paar auteurs die trachten een imprevisie-leer te funderen op het principe der goede trouw (101). Doch zonder succes.

Wel is de wetgever herhaaldelijk tussengekomen in de contractuele verhoudingen, om ze op te heffen of te wijzigen (102).

Ook in Italië, waar eenzelfde bepaling bestaat als art. 1134 C.C., wordt de beperkende werking der goede trouw niet erkend (103).

e) Nederland.

De rechtsleer, gevolgd door de rechtspraak der lagere rechtbanken, neemt bijna algemeen aan, dat op grond van de goede trouw de overeenkomsten geheel of gedeeltelijk kunnen worden ter zijde gesteld of gewijzigd (104).

Daartoe volstaat echter niet het optreden van nieuwe omstandigheden, zelfs indien die de uitvoering van de overeenkomsten bemoeilijken; nodig is, dat de gewijzigde omstandigheden van zulke aard zijn, dat het in strijd zou zijn met redelijkheid en billijkheid, zich op de overeenkomst of op een bepaald beding ervan te beroepen (105).

Oorspronkelijk leek het of de Hoge Raad deze stelling zou volgen: in het arrest betreffende de dek-hengst *Artist de Laboureur* werd beslist dat, zelfs wanneer de partijen hebben bedongen dat bij betwisting één van hen (of een orgaan van één van hen) een voor beiden bindende beslissing zou kunnen nemen, waaraan beiden zich bij voorbaat hebben onderworpen, dat zelfs in dat geval het voor de andere partij mogelijk is zich tot de rechtbanken te wenden, en dit beding ter zijde te doen stellen, wanneer de beslissing b.v. naar haar inhoud in strijd zou zijn met de goede trouw (106).

Doch wellicht is de Hoge Raad teruggeschrokken voor zijn eigen stoutmoedigheid? In elk geval heeft hij sedertdien in een indrukwekkende reeks arresten beslist, dat hetgeen uitdrukkelijk is overeengekomen, niet met een beroep op het derde lid van art. 1374 N.B.W. mag ter zijde gesteld of gewijzigd worden (107).

Slechts in drie gevallen wordt de beperkende of ontbindende werking van de goede trouw erkend:

i) Wanneer het beroep dat een partij doet op een haar door de overeenkomst toegekend recht, op grond van haar eigen houding en gedragingen als strijdig met de goede trouw moet beschouwd worden. Aldus zal de veeverzekeringsmaatschappij, die een beroep doet op het polisbeding dat alle geschillen binnen een bepaalde termijn dienen onderworpen te worden aan een in het contract aangeduid lichaam of orgaan, op straf van verval der aanspraken, zich daar niet te goeder trouw kunnen op beroepen, wanneer het door haar schuld is, dat de tegenpartij niet volgens dat beding heeft gehandeld, doordat haar nl. geen exemplaar van de algemene voorwaarden toegezonden was (108).

Dit is een typische toepassing van de leer der rechtsverwerking, waarbij echter dient opgemerkt te worden dat in ettelijke gevallen de Hoge Raad een stilzwijgende afstand van recht inroept (109).

ii) Wanneer, in de gevallen dat aan één van de partijen de bevoegdheid is gegeven om betreffende opgerezen betwistingen een voor beide partijen bin-

dende beslissing te nemen, deze beslissing, naar haar inhoud of de wijze waarop ze is tot stand gekomen, strijdig is met de eisen van billijkheid en redelijkheid (110).

Hier wordt werkelijk een overgekomen beding op grond van de goede trouw ter zijde gesteld.

iii) In de gevallen waar een dergelijke bindende beslissingsmacht door de overeenkomst aan een derde wordt toegekend, zal ook deze beslissing, het zgn. *bindend advies*, aan de eisen van redelijkheid en billijkheid moeten beantwoorden, opdat men er zich te goeder trouw zou kunnen op beroepen; en dit dus indien de partijen zich bij voorbaat onvoorwaardelijk hadden verbonden zich bij dit bindend advies neer te leggen (111).

In ons land is de toestand ongeveer dezelfde als in Frankrijk; ook in België wordt het ter zijde stellen van overeenkomsten of contractuele verbintenissen door rechtspraak en rechtsleer volstrekt afgewezen, welke ook de omstandigheden mogen zijn die het tenuitvoerleggen van de overeenkomst bemoeilijken, en hoe onrechtvaardig de gevolgen ervan ook mogen wezen. Rechtspraak en rechtsleer houden vast aan het principe dat *pacta sunt servanda*, dat de eens tot stand gekomen wilsovereenstemming van de partijen onaantastbaar is.

Overigens wordt de goede trouw, als mogelijke grondslag voor een imprevisie-leer, veelal zonder meer weggewuifd, of denkt men er niet eens aan (112). Prof. De Page b.v. brengt er als voornaamste argument tegen in, dat het ter zijde stellen van overeenkomsten, hetzij geheel of gedeeltelijk, in feite meestal de bevoegdheden van de rechter overschrijdt, die immers slechts in afzonderlijke gevallen kan beslissen, daar waar de onvoorziene gebeurtenissen meestal betrekking hebben op alle of een groot deel der rechts-onderhorigen en contracten (113). Doch wordt hierbij niet uit het oog verloren, dat bij toepassing van de goede trouw de rechter de overeenkomst eigenlijk niet ter zijde stelt, doch alleen maar constateert dat *krachtens een bepaling van positief recht* de uitvoering *ut sic* van de overeenkomst niet meer kan gevorderd worden, nl. krachtens art. 1134, derde lid?

Een paar rechtsgeleerden slechts zijn een andere mening toegedaan en stellen — hoewel aarzelend nog — voor, de herziening van de overeenkomsten te aanvaarden op grond van art. 1134, derde lid (114). Doch meestal wordt aan aanvulling der wetgeving gedacht (115).

Ons Hof van Cassatie is, zo mogelijk nog in grotere mate dan de Hoge Raad der Nederlanden, onverbiddelijk: om geen enkele reden van billijkheid kan afbreuk gedaan worden aan de bindende kracht der overeenkomsten.

Aldus werd in 1935 een vonnis vernietigd, dat beslist had dat het strijdig zou zijn met de billijkheid, te eisen dat een verzekerde, voor een niet meer bestaand risico (het ging om een ongevallenverzekering, en de auto was verkocht), in een periode van economische crisis, verplicht zou zijn de ganse jaarpremie te betalen. Het Hof overwoog daarbij: «qu'en ce faisant, sans constater une cause légale d'annulation ou de suspension d'un contrat régulier, le jugement attaqué a violé l'art. 1134 du C.C., prescrivant que les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites et ne peuvent être révoquées que de leur consentement mutuel ou par des causes que la loi autorise.» Dat één van die wettelijke oorzaken wel eens de goede trouw-regel van het derde lid van het-

zelfde artikel 1134 zou kunnen zijn, schijnt zelfs niet eens te zijn opgeworpen (116).

Ook de Hoven van Beroep en de lagere rechtbanken beslissen over het algemeen in dezelfde zin (117).

Slechts enkele zeldzame beslissingen zijn aan te halen, van lagere rechtbanken, waarbij een ter zijde stellen of een wijziging van de overeenkomst aanvaard wordt op grond van de eisen van redelijkheid en billijkheid. Aldus een paar vonnissen, waarbij rechtsverwerking geconstateerd wordt, en een partij wegens haar eigen gedragingen in haar beroep op een contractueel beding wordt afgewezen (118), en verder ook een tweetal beslissingen waar uitdrukkelijk de beperkende werking van de goede trouw wordt aanvaard (119).

* * *

Wat nu van dit alles te denken?

Naar mijn mening is het ten onrechte dat onze rechtspraak zo schuchter blijft t.a.v. de toepassing van art. 1134, derde lid, van B.W., en in het bijzonder t.a.v. van de beperkende werking dezer bepaling.

Tot staving van deze mening wil ik slechts de volgende argumenten aanhalen:

1) De negatie van elke beperkende werking van de goede trouw-regel steunt vooreerst op een verkeerd begrip van het Romeinse recht, waarop hij nochtans teruggaat (120). De Romeinse rechter, die te oordelen had over de uitvoering van een *contractus bonae fidei* was wel degelijk gerechtigd, eventueel de bindende kracht van de overeenkomsten op te heffen wanneer de *bona fides* dit vergde.

2) De stelling van onze rechtspraak vindt m.i. geen steun in de opvattingen van de opstellers van het Burgerlijk Wetboek. Deze hebben zeker de bindende kracht van de overeenkomsten niet als absoluut aangezien, evenmin als trouwens de wilsautonomie. Nopens het adagium *pacta sunt servanda* zou men kunnen opmerken wat Prof. De Page terecht over een ander adagium zegt: «Il a le défaut de tous les adages: il est top absolu.» Het derde lid van art. 1134 geldt ongetwijfeld naast meer bijzondere bepalingen als een algemene beperking, een mildering van de eerste twee leden. En, zoals wij reeds aantoonde, de opstellers van het Burgerlijk Wetboek, die niet de individualisten door dik en dun waren die men er vaak in ziet, hebben het zeker niet als minder belangrijk beschouwd (121).

3) Practisch komt de stelling van de absolute onaanstaarbaarheid der overeenkomsten er op neer, zo wat elke betekenis aan art. 1134, derde lid, te ontfangen. Immers de aanvullende werking van de goede trouw, evenals haar werking op de wijze van uitvoering, vinden een voldoende grondslag in art. 1135 B.W.

4) In de praktijk leidde het verwerpen van de beperkende werking der goede trouw tot talloze onbillijkheden, en belet het in grote mate de zo noodzakelijke rechtsverfijning. Het leidt er toe, onrechtvaardige voordelen toe te kennen aan één partij ten koste van de andere: in menig geval geldt hier de vaststelling *summum jus, summa injuria* (122).

Veelal wordt gezegd dat men het aan de wetgever moet overlaten de onrechtvaardigheden recht te zetten (123). Doch, afgezien nog van de beschouwing, dat de wetgever reeds met art. 1134, derde lid, een mogelijkheid heeft gegeven om in te grijpen, is het twijfelachtig of de wetgever zulke taak naar behoren vervult. Aldus b.v. waar in 1919 (wet 11 oktober 1919) de herziening der vóór de oorlog gesloten commerciële overeenkomsten mogelijk gemaakt werd, hebben we dergelijke wet na de oorlog 1940-1945 niet gekregen. En in Frankrijk werd door een wet van 22 april 1949

een gelijkaardige wet als de *loi Faillot* van 1919, de ontbinding mogelijk gemaakt van sommige voor de oorlog gesloten overeenkomsten, waarvan de uitvoering al te bezwaarlijk zou geworden zijn. Doch *quid* met de schuldeisers die tot uitvoering verplicht werden vóór het tot stand komen der wet? Niet alleen werd de billijkheid door het aldus handhaven van die contracten geschonden, doch ook de rechtsgelijkheid tussen de rechtsonderhorigen.

5) Trouwens, een vermenigvuldiging van de tussenkomsten van de wetgever sluit ook voor de bindende kracht der overeenkomsten niet-denkebeeldige gevaren in (124). Wanneer steeds maar door de wet zou worden ingegrepen in de uitvoering van de overeenkomsten, zou uiteindelijk die bindende kracht zelf wel eens een dode letter kunnen worden; m.a.w. de bindende kracht der overeenkomsten zou wel eens aan haar eigen absoluteitheid kunnen ten onder gaan! En dit ware een klaarblijkelijke teruggang van het recht.

6) Tenslotte blijkt de rechtspraak zelf niet in staat te zijn het principe van de onverbreekbaarheid der overeenkomsten onverkort te handhaven.

Om de billijkheid te redden, neemt men dan zijn toevlucht tot de ficties, in het bijzonder de fictie van de stilzwijgende wilsverklaring. Om met Prof. Meijers te spreken, «overal waar men met een groots gebaar de goede trouw de voorkeur uitzet, laat men haar ter sluiks door de achterdeur der stilzwijgende wilsverklaring weer binnen» (125).

De rechter zal nl. beslissen dat, bij interpretatie van de (vermoedelijke?) wil der partijen blijkt, dat zij niet kunnen bedoeld hebben dat de overeenkomst in bepaalde omstandigheden zou behouden blijven (126). Doch in feite zal de rechter zulke bedoeling aan de partijen toeschrijven, wanneer hij van oordeel is, dat het redelijk en billijk is, in de gegeven voorwaarden de overeenkomst ter zijde te stellen. Dus in feite zal hij de goede trouw-regel toch, langs een omweg, toepassen.

Dergelijke fictie kan wel praktische resultaten geven, doch lang niet altijd zal het beoogde doel, nl. het doen heersen van redelijkheid en billijkheid, m.a.w. van de goede trouw, bereikt worden (127). Soms geeft deze praktijk zelfs aanleiding tot speciale onbillijkheid (128). En tenslotte, alle mogelijke resultaten ten spijt, het blijft een onwetenschappelijke en onwettelijke techniek, een vrome leugen (129). Men weet immers zeer goed dat de partijen *niets* bedongen hebben noch kunnen bedongen hebben nopens het lot van hun overeenkomst in geval van onvoorzienbare omstandigheden.

* * *

Zeker kunnen bezwaren ingebracht worden tegen het aanwenden van de goede trouw in haar beperkende functie, en tegen de mogelijkheid van herziening der overeenkomsten in het algemeen. Een der meest voor de hand liggende en voornaamste is wel het gevaar voor het in het gedrang komen der *rechtszekerheid*.

Zal het niet tot willekeur leiden, wanneer aan een rechter toegelaten wordt, de geldig gesloten overeenkomsten op grond van een toch in zekere mate vaag en subjectief beoordeeld begrip (hoewel het *in se* objectief is), op te heffen of te wijzigen?

Deze vrees lijkt mij ongegrond.

Vooreerst is daar het voorbeeld van de Zwitserse en Duitse rechtspraak: zou men durven beweren dat de rechtszekerheid in Zwitserland b.v. minder groot is dan bij ons? In elk geval, in de rechtsleer wordt daarover niet geklaagd (130).

En in Engeland richt de kritiek zich niet tegen het

bij geval ter zijde stellen van overeenkomsten, doch alleen tegen de techniek daarvan, nl. de fictie der *implied conditions*, en de beperkte mogelijkheden (alleen ontbinding), waarover de Engelse rechter beschikt (131).

Anderzijds is ter zake de inhoud van de oplossing zeker belangrijker dan de rechtszekerheid: eerbiedwaardiger dan deze laatste is hier de gerechtigheid. Is de rechtszekerheid bij betwistingen betreffende bevoegdheid en rechtsvormen, evenals in het strafrecht te verkiezen boven elk ander beginsel, in het contractenrecht dienen redelijkheid en billijkheid de bovenhand te halen (132).

Getuigt verder deze vrees niet van al te gering vertrouwen in de rechter (of van de rechter in zichzelf)? Het is toch waarschijnlijk, waar de rechters meestal een in grote mate gelijkaardige idee over de eisen der goede trouw zullen hebben, over wat redelijkerwijze van een fatsoenlijk man mag verwacht worden, en waar de beslissing nopens de toepassing van de goede trouw-regel aan het toetsingsrecht van de rechter in cassatie onderworpen blijft — dat een constante rechtspraak zou gevormd worden, die evenveel rechtszekerheid zou bieden als thans kan bereikt worden met het vasthouden aan de absoluut bindende kracht van de overeenkomsten en de ermede gepaard gaande fictieve wilsverklaring (waar het Hof van Cassatie practisch géén toezicht op uitoefent).

Men vergeete hierbij vooral niet dat, op bepaalde gebieden, de rechtspraak zich sedert jaar en dag het recht toemeet, vrijelijk aangegane overeenkomsten te wijzigen, wanneer de uitvoering ervan strijdig zou zijn met wat redelijk en billijk geacht wordt: men denke aan de traditionele *vermindering van het loon van de lasthebber door de rechter*, wanneer hem dit overdreven lijkt (131).

En ook moge ik hier wijzen op sommige recente wetten, waarbij aan de rechter een belangrijke taak is opgedragen bij de vorming van overeenkomsten en hun uitvoering: aldus de wet van 30 april 1951, volgens dewelke de rechter « in billijkheid » beslist nopens de huurprijs en de huurvoorwaarden van de vernieuwde huur, wanneer daaromtrent tussen de partijen onenigheid bestaat (114). Ik zou niet durven beweren, dat onze rechtbanken deze taak niet naar behoren zouden hebben vervuld.

* * *

Ik meen dus dat aan de goede trouw wel degelijk een beperkende werking mag toegekend worden: wanneer ingevolge onvoorziene en onvoorzienbare buitengewone omstandigheden de aard van de overeenkomsten dusdanig is gewijzigd, dat langer de tenuitvoerlegging ervan eisen, een erge onbillijkheid zou zijn tegenover de schuldenaar, en aan de schuldeiser een onverhoopt en onredelijk voordeel zou verschaffen, in zulk geval is een beroep op de overeenkomst strijdig met de goede trouw, en dient het te worden verworpen.

Deze stelling dient echter met dit voorbehoud te worden gelezen, dat prijsfluctuaties of muntdevaluaties op *zichzelf* niet mogen beschouwd worden als zulke « buitengewone onvoorziene omstandigheden », die het ter zijde stellen van de overeenkomst zouden kunnen motiveren. En *a fortiori*, dat geen herziening mogelijk is, wanneer de overeenkomst een speculatief karakter heeft (115). En in elk geval dient met omzichtigheid en wijsheid te werk gegaan te worden.

* * *

Naar eis van redelijkheid en billijkheid heb ik reeds

al te veel van uw tijd in beslag genomen, en het ware voorzeker in strijd met de goede trouw, U nog langer bezig te houden.

Laten wij daarom besluiten: de goede trouw-regel in ons contractenrecht verdient méér aandacht en toepassing dan hij tot nog toe van de juristen, het wezen auteurs, magistraten of advocaten, mocht ervaren.

De werking van de goede trouw is er een van rechtsverfijning: dank zij de goede trouw-bepaling is het de rechter mogelijk, de al te scherpe kanten van het strikt bedongene of het wettelijk bepaalde af te ronden naar de eisen der billijkheid; met aanwending van het goede trouw-begrip kan hij de leemten in de overeenkomst aanvullen, evenals hij kan optreden waar de wet te kort schiet; op grond van de goede trouw tenslotte, kan hij weigeren de onrechtvaardigheid te sanctionneren die zou voortspruiten uit het ten allen prijze toepassen van de contractuele bedingen, en kan hij het evenwicht tussen de partijen herstellen (116).

Dit is vooral de taak van de rechter. Doch de advocaat dient hem daarbij behulpzaam te zijn, ja vóór te zijn, te wijzen op de omstandigheden die het aanwenden van de goede trouw-regel wettigen of daartoe nopen: het is onze taak er voor te zorgen dat Justitia niet blind zij, doch dat zij, ernstig voorgelicht, scherp recht van ongerechtigheid te onderscheiden wete.

Een ideaal is voor de jurist het *Neminem laedere, cuique suum tribuere*. In de voortdurende strijd om dit ideaal was de *bona fides* steeds een handig en betrouwbaar zwaard: het is de moeite waard het te hermeden.

(1) Het Burgerlijk Recht in België en Nederland van 1800 tot 1940, De Rechtsbronnen, blz. 83-84.

(2) Vgl. De Page, IV, nrs 688-689; VI, nrs 63, 66 en volg.

(3) Artikelen 1141 en 2279 B.W.; zie Verbr., 12 nov. 1925, Pas., 1926, I, 57; Planiol et Ripert, III, nr 381.

(4) Artikelen 2265-2268 B.W.; De Page, VII, nrs 1287 en volg., blz. 1152 en volg., vooral nrs 1296 en volg., blz. 1156 en volg.

(5) Zie De Page, III, nrs 431 en volg., blz. 412 en volg.

(6) Laurent, XVI, nrs 446-448; De Page, III, nr 236, blz. 233-234; Josseland, II, nrs 691-692; vgl. artikel 1377 Ned. B.W.; en Asser-Rutten, Verbintenissenrecht, Tweede stuk, Overeenkomst en verbintenis uit de wet, blz. 360-361.

(7) Artikelen 1645-1646 B.W.; De Page, IV, nrs 126, 139, 153, 169 en volg.

(8) De Page, V, nr 448, blz. 438-439; Kluyskens, Contracten, blz. 646.

(9) Artikel 1, in fine, Hypotheekwet; Verbr., 21 jan. 1932, Pas., 1932, I, 42.

(10) Vgl. De Page, IX, nrs 803 en volg., blz. 580 en volg.

(11) Zie artikel 1422 B.W.; Kluyskens, Huwelijkscontract, nr 153, blz. 247-248.

(12) Vouin, La Bonne Foi, Notion et Rôle actuels en droit privé français, Thèse, Univ. Bordeaux, Paris, 1939, nrs 6-12, blz. 12-20.

(13) Locré, Code Civil, XII, nr IX, Rapport M. Favard au Tribunal, nr 29, blz. 430.

(14) Tw. Contrat et Convention en général, nr 588.

(15) Zie o.m. de merkwaardige uiteenzetting in Asser-Rutten, Verbintenissenrecht, Tweede stuk, blz. 288 tot 318; zie ook Van Brakel, Leerboek van het Nederlands Verbintenissenrecht, II, blz. 115 en volg.; zie ook de arresten van de Hoge Raad, verder aangehaald.

(16) H.R., 22 dec. 1932, N.J., 1933, 395.

(17) Demogue R., Obligations, VI, nrs 3-30, blz. 8-44; Fuzier-Herman (Demogue), artikel 1134, nrs 99 en volg.

(18) Demogue, o.c., VI, nrs 3-4, blz. 8-11.

(19) Zie o.m. Gorphe, Le principe de la bonne foi, Thèse, Paris, 1928; Fuyot, Essai d'une justification nouvelle de la théorie de l'imprévision, Thèse, Dijon 1921; Vgl. ook Jaubert, Les effets civils de la bonne foi, Thèse, Paris, 1899.

(20) Zie De Page, II, nr 468 en volg., blz. 439 en volg.

(21) Aldus De Page, II, nr 468, blz. 439: « Tous les contrats sont de bonne foi; ... Mais en revanche, elle n'a d'autre portée que de préciser l'interprétation que le juge peut faire du contrat. »; deze auteur sluit hier trouwen aan bij de klassieke Franse juristen, welke meestal de goede trouw als een interpretatieregel zien: Demolombe, XII, nr 393 « ... c'est toujours le devoir du juge ... d'interpréter la convention et d'en ordonner l'exécution, conformément à l'intention des parties, eu égard au but qu'elles se sont proposé d'atteindre. »; zie ook in die zin Huc, VII, artikelen 1101-1233, nr 90, blz. 1331; Baudry-Lacantinerie, Obligations, I.

(22) Travaux de la Semaine Internationale du Droit,

Paris, 1937, II, De la révision des contrats par le juge.

(23) Vgl. De Page, II, n° 468, blz. 439; Planiol et Ripert, VI, n° 379 quater, blz. 508; Toullier, VI, n° 193, blz. 174; Demolombe, XII, n° 387, blz. 136; Asser-Rutten, o.c., blz. 289.

(24) Vgl. Pauly-Wissowa, Real-Encyclopedie der Klassischen Altertumswissenschaften, Tw. Actio; Zevenbergen, Aard en Werking der Goede Trouw in het Romeinse Verbintenissenrecht, Rede 1928, blz. 15-17.

(25) Zevenbergen, I.c.

(26) Van Wetter, Cours élémentaire de Droit romain, I, 3e uitgave, blz. 205.

(27) Zevenbergen, o.c., blz. 7-8, blz. 18 en volg.; Meyers, Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 3-4; zie de Instituten van Justinianus, 4, 6, § 28 en volg., in het bijzonder §§ 30 en 31: « In bonae fidei autem iudiciis libera potestas permitti videtur iudici ex bono et aequo secundum cujusque rei de qua actum est naturam aestimare, quomodum actori satisfieri oporteat. » (Girard, Textes de Droit romain, blz. 776 en volg.)

(28) Gaius, Commentarius quartus, 47: « Judex esto. Quod A. Agerius apud N. Negidium mensam argenteam deposuit, qua de re agitur, quidquid ob eam rem N. Negidium A. Agerio dare facere oportet ex fide bona, ejus iudex N. Negidium A. Agerio condemnato. Si non paret, absolvo. » (= formula in jus).

(29) Zevenbergen, o.c., blz. 11-13; Meyers, I.c.; vgl. de uitspraak van Ulpianus, L.34, D. L, 17: « Semper in stipulationibus... id sequimur quod actum est ».

(30) Vgl. de opsomming in I, 4, 6, § 28.

(31) Zevenbergen, o.c., blz. 19 en volg.; I, 4, 6, § 30.

(32) I, 4, 6, § 28 in fine: « Quanvis enim usque adhuc incertum erat, sive inter bonae fidei iudicia connumeranda sint sive non, nostra tamen constitutio aperta eam esse bonae fidei deposuit ».

(33) Asser-Rutten, o.c., blz. 289.

(34) Zie o.m. Kluyskens, Verbintenissen, n° 62, blz. 123; Laurent, XVI, n° 182, blz. 244; Asser-Rutten, o.c., blz. 295; Zevenbergen, o.c., blz. 1-5.

(35) Niboyet, Travaux de la Semaine internationale du Droit, Rapport Général, blz. 9.

(36) Powell, Good Faith in Contracts, Inaugural Lecture 1955, blz. 9-15.

(37) Zie de gevallen opgesomd door Powell, I.c.; doch de auteur voegt er bij, bij het slot van zijn uiteenzetting betr. Engels recht: « But even if the law gives a remedy for innocent or fraudulent misrepresentation, that does not necessarily mean that it imposes a general duty of good faith » (blz. 15).

(38) Zie de auteurs waarnaar verwezen wordt in noot (21); adde Beltjens, Code civil, artikelen 1134-1135, n° 82; vgl. ook Kluyskens, Verbintenissen, n° 61 « overeenkomstig de wil der partijen »; zelfs Demogue gaat niet vrij uit, en beroept zich hier en daar nog op de stilzwijgende wil der partijen (Obligations, VI, 3, en voetnoot 2, blz. 9; en n° 52, blz. 71).

(39) Artikelen 1156 en volg. B.W.; Van Houtte, De bevoegdheid van de rechter om overeenkomsten te wijzigen, Praeadvies voor XXIe Rechtskundig Congres, 30-31 maart 1940, R.W., 1939-40, kol. 1144.

(40) Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 5.

(41) Vgl. aldus: Planiol et Ripert, VI, n° 379, blz. 508: « agr. en honnête homme »; — Demogue, VI, n° 3: « conformément à l'intention des parties et au but, ainsi qu'aux règles qu'impose une conduite honnête et loyale. »; — Kluyskens, Verbintenissen, n° 61, blz. 122: de schuldeiser moet zijn rechten uitoefenen « op billijke wijze, naar de eisen van het geweten »; — Van Brakel, Verbintenissenrecht, II, § 376, blz. 116: « gelijk fatsoenlijke en verstandige lieden... »; — Asser-Rutten, o.c., blz. 290-291: « ... met inachtneming van de eisen van redelijkheid en billijkheid... », en verder: « ... zoals fatsoenlijke en redelijke mensen plegen te doen, zonder chicanes, zonder de tegenpartij onnodig hinder en ongemak te bezorgen... »; — Tuor, Das Schweizerische Zivilgesetzbuch, blz. 41-42: « Ausser... beherrschen auch weitere Gebote das Menschliche handeln... Gebote der Moral oder Sittlichkeit, der Ehrlichkeit und Redlichkeit, sodann auch die Rücksichten auf den Verkehr... »; — Vgl. Anson, Principles of the English Law of Contract, blz. 343: « ... the Court has to decide, not what the parties actually intended, but what as reasonable men they should have intended » met verwijzing naar Constantine S.S. Line v. Imperial Smelting Corporation, 1942, A.C., blz. 185.

(42) Vgl. Van Brakel, o.c., § 376, blz. 116; — Vouin, o.c., n° 58, blz. 101; — Planiol et Ripert, VI, n° 379, blz. 509.

(43) Asser-Rutten, o.c., blz. 302.

(44) Asser-Rutten, o.c., blz. 292; — Van Brakel, o.c., blz. 117; H.R. 9 febr. 1923, Hoetink, Arresten over burgerlijk recht, blz. 272, n° 95, N.J. 1923, 676, W., 11039; — Van Houtte, De bevoegdheid van de rechter om overeenkomsten te wijzigen, R.W., 1939-40, kol. 1145; — Vouin, o.c., n° 35, heeft scherp het onderscheid gemaakt tussen de objectieve goede trouw van art. 1134, derde lid en de subjectieve goede trouw waarvan elders vaak sprake in het contractenrecht; hij noemt ze respectievelijk « bonne foi contractuelle » en « bonne foi des contractants »; de indeling van het eerste hoofdstuk van zijn verhandeling berust op dit onderscheid.

(45) Vgl. de tussenkomst van de Oostenrijkse Professor Karl Wolff op de Semaine internationale du Droit, Travaux, II, blz. 197.

(46) Meyers, Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 7; — H.R., 9 febr. 1923, N.J. 1923, 676.

(47) Conclusie Adv.-Gen. Besier voor H.R., 9 febr. 1923.

(48) Pas., 1927, I, 95.

(49) H.R., 1 febr. 1924, W., 11185, N.J., 1924, blz. 715; — Meyers o.c., blz. 32-33; — Asser-Rutten, o.c., blz. 294; — vgl. ook Van Brakel, o.c. blz. 121-122.

(50) Anders ware dit, in geval het zou gaan om een subjectief goede trouw-begrip. Dan zou de rechter over de feiten soeverein de aanwezigheid van de subjectieve « goede trouw » vaststellen.

(51) Zie o.m. Demogue, Obligations, VI, n° 3 en vlg., o.m. n° 12, blz. 17; — Kluyskens, Verbintenissen, n° 61, blz. 122; — Ripert, La règle morale dans les obligations civiles, n° 162; — Ennecerus-Lehmann, Das Recht der Schuldverhältnisse, blz. 19; — zie art. 2 Z.G.B.

(52) Meyers, Art. 1374, § 3 en het zgn. Bindend Advies, W.P.N.R., 1924, n° 2866-2867, in fine; — Asser-Rutten, o.c., blz. 315; — anders echter, wat de eventuele houding van de Hoge Raad betreft, noot Ph. A.N.H. onder H.R., 28 mei 1952, N.J., 1953, n° 394.

(53) Vgl. daaromtrent de overzichten van Lalou, Travaux de la Semaine internationale du Droit, II, La révision des contrats par le juge, blz. 53 en volg. (o.m. de loi Faillot van 21 jan. 1918; zie ook de gelijkaardige wet van 22 april 1949); — en van Van Houtte, De bevoegdheid..., R.W., 1939-40, kol. 1129-1136.

(54) Niboyet, Travaux de la Semaine internationale du Droit, II, de la révision des contrats par le juge, blz. 13. De auteur constateert echter, dat de goede trouw, voor zover zij de herziening van de overeenkomsten dient mede te brengen, in het ene land door de rechter wordt toegepast, in het andere (o.m. Frankrijk) door de wetgever.

(55) Vgl. Demogue, Obligations, VI, n° 3, voetnoot 2.

(56) Hrb. Luik, 23 dec. 1949, Jur. Liège, 1949-50, blz. 149.

(57) Cass. fr., 20 febr. 1929, S., 1929, 1, 151. Strikt genomen had hij nochtans gedaan waartoe hij verplicht was!

(58) Demogue, Obligations, VI, n° 24, blz. 30-32.

(59) Hrb. St. Niklaas, 16 oct. 1946, R.W., 1946-47, kol. 529. De formulering is nogal verward.

(60) Rb. Brussel, 18 oct. 1899, Pas., 1900, III, 119; — Rb. Brussel, 21 juli 1900, Pas., 1900, III, 163.

(61) Hrb. Kortrijk, 26 febr. 1955; R.W., 1955-56, kol. 451; — zie ook Gent, 17 jan. 1956; R.W., 1956-57, kol. 353, waar het een contract van « alleengrossierschap » betreft.

(62) Cass. fr., 2 febr. 1904, S., 1904, 1, 389; — Cass. fr., 23 maart 1909, S., 1909, 1, 552; — vgl. Hrb. Brussel, 6 april 1932, Jur. Comm. Brux., 1933, blz. 329.

(63) Hrb., Gent, 2 maart 1938, Jur. Comm. Fl., 1938, blz. 21; — Cass. fr., 26 mei 1908, D., 1908, 1, 327.

(64) Vgl. Cass. fr., 26 nov. 1924, Gaz. Pal., 1925, 1, 158: electriciteitsmaatschappij die weigerde stroom te leveren bij een aangeslotene, die een tariefverhoging niet had aangevraagd, terwijl de beslissing van de rechtbank nog afge wacht werd: afsnijden van de stroom was in strijd met de goede trouw; — vgl. Hof 's Hertogenbosch, 5 jan. 1926, N.J., 1926, blz. 765; — zie De Page, II, n° 266, 3^e, blz. 782; — Planiol et Ripert, VI, n° 454, blz. 608.

(65) Rb. Utrecht, 23 maart 1927, W., 11774.

(66) Obligations, VI, n° 3 en volg., blz. 8 en volg.

(67) Demogue, I.c.: « Les buts, au moins les buts essentiels, ne peuvent pas toujours être atteints par la voie rectiligne que les contractants avaient conçue » en verder: « Mais l'acte du débiteur peut être complètement inutile pour le créancier. En ce cas, l'obligation tombe », d. i. als het doel bereikt is (n° 4).

(68) Brussel, 8 mei 1941, R.G.A.R., 1942, 3651; — zie in dezelfde zin, Cass. fr., 11 jan. 1892, Rec. Dall., 1892, 1, 257; — zie ook, Planiol et Ripert, VI, n° 454, blz. 609, voetnoot 4; vgl. Demogue, o.c., VI, n° 29.

(69) Hrb. Brussel, 24 mei 1952, Jur. Comm. Brux., 1953, 217.

(70) Gent, 15 febr. 1908, Pas. 1908, II, 339 (Onderrichtingen aan vertegenwoordiger).

(71) Hrb. St. Niklaas, 15 nov. 1955, R.W., 1955-56, kol. 1836; — vgl. Hrb. Brussel, 2 mei 1941, Jur. Comm. Brux., 1946, 50; — vgl. Rb. Brussel, 15 jan. 1889, J.T., 1889, 349; — zie ook, Kluyskens, Contracten, n° 95, B, in fine, blz. 119; — blijkbaar anders echter, Cass., 7 febr. 1946, Pas. 1946, I, 60; R.C.J.B., 1948, 121, met noot Piret; vgl. het arrest na verwijzing van Brussel, Ver. K., 9 juli 1947, R.C.J.B., 1948, 24: de rechter mag toch rekening houden met zekere omstandigheden, van aard om de schade te verminderen.

(72) Cass. fr., 29 april 1897, S., 1897, 1, 396; — aldus ook, wanneer een auteur betaald wordt volgens het aantal verkochte boeken, mag hij de boekhouding van de uitgever daaromtrent controleren (Hrb. Seine, 4 juni 1896, Rec. Dall., 1898, 2, 73; — Trib. Seine, 18 mei 1920, Gaz. Pal., 1920, 2, 63); — anderzijds is dit controlerecht niet onbepaald: ook de schuldeiser moet zich te goeder trouw, als een redelijk mens gedragen, (vgl. Demogue, o.c., VI, 28).

(73) Demogue, o.c., VI, n° 30, met verwijzingen.

(74) De Page, III, n° 729, blz. 707 en volg.; Complém. II, n° 469; — Ronse, J., Aanspraak op schadevergoeding uit onrechtmatige daad, n° 165, blz. 135, en voetnoot 5.

(75) Hrb. Brussel, 26 april 1938, Jur. Comm. Brux., 1939, 168; Ing. Cons., 1940, 56, N.R. Weliswaar wordt in dit vonnis in de eerste plaats een beroep gedaan op het inzicht van de partijen, doch het voegt er bij, dat bovendien, de overeenkomsten ook verplichten tot al de gevolgen die er volgens hun aard aan verbonden zijn door de billijkheid, en de uitdrukkende, handelend zoals gezegd, optrad in strijd met de vereiste billijkheid. Vgl. nog in dezelfde zin: Brussel, 14 juli 1896, Pas., 1897, II, 105.

(76) Utrecht, 23 oct. 1929, N.J., 1930, 1286. Hij moet zich ook onthouden van elke daad, die er zou kunnen toe leiden, een zeker deel van de cliënte te ontnemen (Gent, 21 jan. 1950, R.C.J.B., 1950, 273).

(77) Vouin, o.c., n° 59 en volg., blz. 104 en volg. Zie o.m. zijn besluit n° 75, blz. 144: « Les citations que nous

avons cru nécessaires démontrent l'étendue du rôle pratique que l'on prête parfois à la bonne foi. Elles révèlent également quelles pourraient être les conséquences pratiques de cette notion dans un système juridique qui s'inspirerait d'elle. Cela s'est réalisé parfois à l'étranger. Dans notre droit, il n'en est rien. Wel voegt de auteur er aan toe, dat dit niet noodzakelijk zo dient te blijven. Even daarvoor heeft hij gezegd, alle aanvaarde gevolgen van de goede trouw eveneens te kunnen verklaren door het begrip rechtsmisbruik (nr 74). Dit lijkt alleszins overdreven wat b.v. de aan de schuldenaar opgelegde aanvullende verplichtingen betreft. Overigens wordt rechtsmisbruik veelal beschouwd als een deel objectief begrip (bedoeling te schaden).

(78) Powell, o.c., blz. 13-15.

(79) Paradine v. Jane, Aleyn, 26: «When the party by his own contract creates a duty or charge upon himself, he is bound to make it good, if he may, notwithstanding any accident by inevitable necessity, because he might have provided against it by his contract.» — Zie Anson, Principles of the English Law of Contract, blz. 338-339.

(80) «A legal fiction». Dit fictief karakter werd door sommige uitspraken erkend (Russkoe v. Stirk, 1922, Lloyds, A. R., 214; (Atkin L.J.): «... quite independant of the intention of the parties»; — zie ook Gutteridge, Travaux de la Semaine Internationale du Droit, II, De la révision des Contrats par le juge, blz. 42). Doch meestal wordt het interpretatieve karakter van de *implied conditions* gehandhaafd; men spreekt dan van *actual intention*, waartegenover dan de *implied condition* gesteld wordt, als datgene wat de partijen als redelijke mensen zouden bedongen hebben (Anson, o.c., blz. 342-343, met verwijzing naar Lord Wright in Constantine SS Line v. Imperial Smelting Corporation).

(81) Anson, o.c., blz. 339-340; — Gutteridge, o.c., blz. 40.

(82) Zie hierboven, noot (80).

(83) De basis-Case is Taylor v. Caldwell (3 B en S, 826): daar werd voor de eerste maal *impossibility of performance* aanvaard als excuus voor de schuldenaar: het betrof een schouwburgzaal die verhuurd was, doch vooraleer het concert kan doorgaan, vernield werd door brand; — de voornaamste gevallen waarin een *implied condition* aanvaard wordt zijn: vernietiging van het specifieke voorwerp van de overeenkomst (Anson, blz. 343 en volg.); het niet aanwezig zijn of zich niet voordoen van de bijzondere omstandigheden (*state of things*) op basis waarvan het contract werd aangegaan (de beroemde *Coronation-Cases*, o.m. Krell v. Henry, 1903, 2 K.B., 740); dood of onbekwaamheid tot uitvoeren van de schuldenaar (Anson, o.c., blz. 346); onwettelijk of wettelijk onmogelijk worden van de beloofde prestatie (Metropolitan Water Board v. Dick Kerr en Co., 1918, A.C., p. 128).

(84) Anson, o.c., blz. 346 en volg.; Gutteridge, o.c., blz. 40-41.

(85) Oorspronkelijk kwam de theorie van de *frustration of the adventure* vooral te pas bij scheepsbevrachtingscontracten (Jackson v. Union Marine Insurance Co, L. R., 10, C.P. 148: schip dat aan de grond gelopen was; bevrachters hadden een ander schip gekozen; de verzekeringsmaatschappij werd verplicht de schade wegens verlies van vracht te vergoeden); nadien ook en vooral bij contracten waarvan de uitvoering lange tijd was opgeschort gebleven ingevolge oorlogsomstandigheden (Metropolitan Water Board v. Dick Kerr & Co.).

(86) Zie Powell, o.c., blz. 23-24. Beter is het van *verval* te spreken (zie Anson, o.c., blz. 354-355, met verwijzing naar Hirji-Mulji v. Cheon Yue SS Co, 1926, A.C., p. 509).

(87) Tilho, Travaux de la Semaine Internationale du Droit, II, De la Révision des Contrats par la Juge, blz. 132.

(88) Tilho, l.c.

(89) Rogenmoser c. - Tiefengrund A.G., 10.10.1933, BGE, 59, II, blz. 372.

(90) Tuor, Das Schweizerische Zivilgesetz, blz. 43; — Simonius, Travaux..., II, De la Révision des Contrats par le juge, blz. 182 en volg.

(91) Dampfschiffgesellschaft des Vierwaldstättersees c. Mahler, BGE, 48, II, blz. 249; — vgl. ook het geval van herwaardering van het bedrag van een lening, aangehaald door Tuor, o.c., blz. 43.

(92) Ennecerus-Lehman, Das Recht der Schuldverhältnisse, blz. 21.

(93) Volkmar, Travaux de la Semaine Internationale du Droit, II, De la Révision des Contrats par le juge, blz. 18; — vgl. het Engelse begrip van *frustration of the adventure*.

(94) Volkmar, l.c.

(95) Voorbeeld aangehaald door Volkmar, o.c., blz. 19; — vgl. Powell, Good Faith in Contrats, blz. 18 en volg., met voorbeelden.

(96) Zie o.m. Cass. fr., 6 mei 1876, Rec. Dall., 1876, 1, 193; — Cass. fr., 10 maart 1919, S., 1920, 1, 105; — Cass. fr. 19 maart 1913, Rec. Dall., 1916, 1, 238; — Cass. fr., 6 juni 1921, Rec. Dall., 1921, 1, 173, met verslag Raadsheer Celler; S., 1921, 1, 193; — vgl. Demolombe, XXIV, n° 550; — Aubry et Rau, 5 éd., V, § 308, blz. 167; — Colin et Capitant, II, n° 83; — Demogue, Obligations, VI, n° 634bis en volg., met referenties; — Voirin, L'imprévision dans les rapports de droit civil, Thèse, Nancy, 1922; — Niboyet, Travaux de la Semaine Internationale du Droit, II, De la Révision des Contrats par le juge, Rapport Général, *in fine* (cfr. de idee van «heldhaftigheid» van het handhaven van de overeenkomst ook in de meest onredelijke voorwaarden; alsof het recht tot taak zou hebben, verplicht hieldend om te creëren...; het «sentimentalisme» waar De Page over spreekt in

verband met het beklemtonen van de rol der goede trouw is hier niet zeer ver...); — Mazeaud, H., Considérations sur la lésion, J.T., 1946, 266 en volg. Merkwaardig genoeg stond de vroegste rechtspraak niet zo vijandig tegenover de mogelijkheid van herziening; cfr. b.v. de arresten Cass. fr. 19 juli 1827, Dalloz, Rép. Alphabét., Tw. Propriété, n° 167; en Cass. fr., 20 aug. 1838, S., 1838, 1, 373; daar wordt een wijziging van de overeenkomst ingevolge nieuwe omstandigheden aanvaard; — vgl. aldus ook Larombière, Obligations, IV, n° 1234. Die beslissingen schijnen beter aan te leunen bij de werkelijke geest van de opstellers van het B.W.

(97) Zie o.m. Ripert, La règle morale dans les obligations civiles, n° 83: hoewel Ripert eerder voorstander is van een gematigde imprevisie-leer, wuift hij de goede trouw als grondslag daartoe zonder meer weg; — zie ook Vouin, o.c., n° 67, blz. 118 en volg.

(98) Cass. fr., 6 mei 1876, Rec. Dall. 1876, 1, 193.

(99) Cass. fr., 24 juni 1929, S., 1930, 1, 6.

(100) Cons. d'Etat, 30 maart 1916, Rec. Dall., 1916, 3, 25; S., 1916, 3, 17, met noot Hauriou.

(101) Fuyot, Essai d'une justification nouvelle de la théorie de l'imprévision, Thèse, Dijon, 1921.

(102) o.m. de loi Faillot, 21 jan. 1918, zie Rec. Dall., 1918, 4, 262; de wet van 9 maart 1918 betreffende de huishuren, en latere gelijkaardige; in het bijzonder ook de wet van 22 april 1949, waarbij, evenals door de wet Faillot, de ontbinding mogelijk gemaakt wordt van sommige voor de oorlog aangegane overeenkomsten (o.m. huishuren en betalingen in geldsommen worden uitgesloten).

(103) Zie daarover o.m. Montel, Travaux de la Semaine Internationale du Droit, II, De la Révision des Contrats par la Juge, blz. 73-86.

(104) Asser-Rutten, Verbintenissenrecht. Tweede stuk, Overeenkomst en Verbintenis uit de Wet, blz. 301 en volg.; — Suyling, Inleiding tot het Burgerlijk Recht, 2de stuk, 1ste deel; — Meyers, Preadvies voor de Nederlandse Juristenvereniging, 1918, blz. 143 en volg.; — Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring; — bovendien verschillende annotaties van arresten; — Scholten, Recht en Gerechtigheid, 1932, blz. 17; — Zevenbergen, Aard en Werking der goede trouw in het Romeinsche Verbintenissenrecht; — Van Oven, Overeenkomst en Goede Trouw, N.J.B., I (1926), blz. 337 en volg.; — zie, wat de rechtspraak betreft, o.m.: Rb. 's Gravenhage, 4 nov. 1920, W., 10548 — Hof Amsterdam, 27 dec. 1918, N.J., 1919, 633; — Rb. Rotterdam, 27 oct. 1930, N.J., 1931, 262; — Rb. Haarlem, 26 mei 1931, N.J., 1932, 952; — Hof Arnhem, 1 maart 1933, N.J., 1933, 1249 (zie echter H.R. 26 april 1934); — Kgr. Amsterdam, 27 oct. 1933, N.J., 1934, 1267; — Kgr. Bergen op Zoom, 5 aug. 1931, N.J., 1932, 18; — anders, in de rechtsleer, Van Brakel, Verbintenissenrecht, II, § 376, blz. 120-121.

(105) Asser-Rutten, o.c., blz. 301.

(106) H. R. 9 febr. 1923, i.z. Artist de Laboureur, W., 11039, N.J., 1923, blz. 676, Hoetink, Arresten over burgerlijk Recht, n° 95, uitg. 1949.

(107) o.m. H.R., 19 maart 1926, i.z. N.V. Holland t. De Globe, N.J., 1926, 441; Hoetink, Arresten over burgerlijk recht, uitg. 1949, blz. 276 en volg.; — 26 april 1934, N.J., 1934, 1612, W., 12910; — 2 jan. 1936, N.J. en W., 1936, n° 416; — 20 maart 1936, N.J., en W., 1936, n° 412; — 24 febr. 1938, N.J. en W., 1938, n° 952, m.o. E.M.M.; — 26 juni 1931, W., 12341, N.J., 1931, blz. 1663, m.o. E.M.; — 22 maart 1929, W., 11999, N.J., 1929, blz. 1429.

(108) H.R., 10 nov. 1927, N.J., 1928, 251, W. 11768; — zie ook, H.R., 19 maart 1954, N.J. en W. 1955, n° 400.

(109) Zie Meyers, Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 25-26.

(110) H.R. 9 febr. 1923, i.z. Artist de Laboureur; — zie ook, H.R., 25 april 1924, W., 11254, m.o. H.d.J., N.J., 1924, blz. 719; — H.R. 27 mei 1927, W., 11715, N.J., 1927, blz. 1293, m.o. E.M.M.; — H.R. 22 mei 1942, N.J. en W., 1942, n° 544.

In het arrest van 22 mei 1942 wordt bovendien beslist, dat, wanneer aldus de beslissing van een partij als niet-bindend moet beschouwd worden, de redelijkheid ook vordert dat ook het beding krachtens dewelke haar deze beslissingsmacht werd opgedragen, uitgewerkt heeft, zodat het geschil voor de gewone rechter kan gebracht worden.

(111) H.R., 29 jan. 1931, N.J., 1931, blz. 1317, W., 12268; Hoetink, Arresten..., blz. 279; — H.R., 11 jan. 1924, W., 11165, N.J., 1924, blz. 293; — H.R. 2 febr. 1944, N.J. en W., 1944, n° 419; — H.R., 18 maart 1955, N.J., 1955, n° 356, blz. 655 en volg.: in dit laatste arrest ging het om een bij bindend advies gedane prijsbepaling van het verkochte goed (een schrootschaar): het inroepen van het bindend advies werd in strijd geacht met de goede trouw, daar uit een deskundig verslag van door de rechtbank aangestelde deskundigen gebleken was, dat alleen reeds de waarde van de onderdelen het dubbel bereikt van de door het bindend advies vastgestelde prijs.

(112) Vgl. Van Hille, De bevoegdheid van de Rechter om overeenkomsten te wijzigen, Praeadvies XXIIe Rechtskundig Congres, R.W. 1939-40, kol. 1053 en volg.; — De Page, II, n° 574-582bis, verwerpt eveneens de mogelijkheid van herziening; — ook Laurent, XVI, n° 265 en volg., hoewel onduidelijker.

(113) De Page, II, n° 579, blz. 543-545.

(114) Aldus, hoewel met tegenstrijdige terminologie (spreek ook over 1134, derde lid als interpretatieregul) Kluysskens, Verbintenissen, n° 232; — Van Houtte, o.c., R.W., 1939-40, kol. 1144; — ook Van Dievoet schijnt dezelfde mening te zijn toegedaan, waar hij met instemming de lagere Nederlandse rechtspraak citeert, die de beperkende werking van de goede trouw aanvaardt (Het Burger-

lijk Recht ... De Rechtsbronnen, blz. 459); — vgl. ook Ronse, J., A.P.R.Tw., Delegatieovereenkomst, n° 146.

(115) Vgl. het wetsvoorstel Carton de Wiart en Cos., van 1 febr. 1940, tot inlassing van een art. 1106bis B.W.; — zie daarover, Van Houtte, o.c., R.W. 1939-40, kol. 1142; — Van Hille, o.c., R.W., 1939-40, kol. 1053 en volg.

(116) Verbr. 31 oct. 1935, Pas. 1936, I, 22; — vgl. o.m. nog: Verbr. 17 maart 1904, B.J., 1904, 1011; — Verbr. 3 febr. 1950, R.W., 1949-50, kol. 1321.

(117) Zie o.m. Brussel, 23 jan. 1952, R.W., 1951-52, kol. 1457; — Gent, 19 febr. 1948, R.W., 1947-48, kol. 1018; — Luik, 21 juni 1949, R.C.J.B., 1951, blz. 48, met noot J. Fally; — Hrb. Luik, 1 maart 1940, Jur. Liège, 1940, 135; — Hrb. Luik, 28 nov. 1950, Jur. Liège, 1950-51, 494; — Hrb. Mons, 21 april 1952, Bull. Ass., 1952, blz. 414. N.B. Praktisch in al die gevallen beriepen de pleitende partijen zich op art. 1135 B.W. Het is wel typisch voor de geringe rol die aan art. 1134, derde lid wordt toegekend.

(118) Hrb. Kortrijk, 19 maart 1955, R.W., 1955-56, kol. 1002; — Hrb. Brussel, 29 juli 1938, Jur. Comm. Brux., 1940, 103; — zie ook in die zin, Beltjens, artt. 1134-1135, n° 67, blz. 506.

(119) Hrb. Gent, 31 dec. 1938, Jur. Comm. Fl., 1938, 227; — Hrb. St. Niklaas, 1 juli 1947, R.W., 1947-48, kol. 137 (hervormd door Gent, 19 febr. 1948, hierboven aangehaald); — vgl. Beltjens, i.c. n° 68.

(120) Zevenbergen, o.c., blz. 1-5, blz. 25 en volg.; — Een typisch voorbeeld van dergelijke verkeerde opvatting noemens de Romeinrechtelijke regel vinden we bij De Page, II, n° 468, blz. 439.

(121) Op een ander gebied werd onlangs nog op de vaak verkeerde opvatting betreffende de ideeën van de opsteller van de Code Napoléon gewezen: zie Derine R., Grenzen van het Eigendomsrecht in de 19e eeuw, o.m. blz. 40-43 en 51-59.

(122) Kluyskens, Verbintenissen, n° 232, blz. 384; — vgl. Ripert, Règle morale, n° 74, blz. 133; n°s 80 en volg., blz. 146 e.v.

(123) De Page, II, n° 579, blz. 543; — Niboyet, o.c., blz. 12 en volg.; — vgl. echter het wantrouwen tegenover de wetgever en de grote rol aan de rechter toegemeten in De Page, A propos du gouvernement des Juges, blz. 177 en volg.

(124) Vgl. het steeds toenemend aantal dwingende wetsbepalingen ter zake van huur- en pachtcontracten, — om van het sociaal recht nog niet te spreken. Vgl. Lalou, Travaux de la Semaine internationale du Droit, II, De la Révision des Contrats par le juge, blz. 53 en volg.

(125) Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 16.

(126) B. v. Cass. fr., 8 juli 1936, Pas. 1938, II, 85; — vgl. Verbr. 12 juni 1930, Pas., 1930, I, 246; — H.R. 30 mei 1924, N.J., 1924, 835, W., 11229; — H.R., 29 maart 1935, N.J., 1935, 1470, W. 12962. Voor de lagere rechter heeft dit systeem althans dit voordeel, dat hij weinig of geen gevaar loopt, dat zijn uitspraak vatbaar zou zijn voor verbreking, daar de rechter in cassatie zich zeer breed toont t.a.v. het interpretatierecht van de rechter over de feiten.

(127) Asser-Rutten, o.c., blz. 307-308.

(128) Cfr. de arresten H.R. 6 dec. 1929, N.J., 1930, blz. 109, en H.R. 20 maart 1930, N.J., 1930, blz. 650: totaal identieke zaken (nl. twee leden van een Onderlinge Mij in verschillende procedures aangesproken), beriepen zich op identieke argumenten op identieke wijze door het Hof beslist; doch in het ene geval werd de verbreking verworpen, omdat het Hof — toevallig — gezegd had dat het aldus hoorde volgens de overeenkomst (statuten), in het andere geval werd het arrest hervormd, omdat — ook toevallig — het Hof had gezegd dat beter gehandeld was dan in de overeenkomst (statuten) vermeld. Zie hierover noot Ph. A.N.H. onder H.R. 20 mei 1949, N.J. en W., 1950, n° 72.

(129) Meyers, Goede Trouw en Stilzwijgende Wilsverklaring, blz. 36; — vgl. Gutteridge, o.c., blz. 42; — zie de noot Ph. A.N.H. onder H.R., 20 mei 1949, N.J. en W., 1950, n° 72; dit arrest dicht aan de aangevochten beslissing de bedoeling toe, aan de partijen een bedoeling toe te schrijven, die noch het gerechtshof (dat opereerde met de goede trouw), noch de partijen gehad hebben; het is a. h. w. een fictie in het kwadraat!

(130) Vgl. o.m. Tuor, o.c., blz. 42-44; — Tilho, o.c., in fine; — Ennecerus-Lehman, o.c. blz. 21-22.

(131) Gutteridge, o.c., in fine.

(132) Vgl. Asser-Scholten, Algemeen Deel, blz. 119 en vlg.

(133) Zie De Page, V., n° 431, blz. 425, met de rechtspraak aangehaald in noot 4.

(134) Art. 18; — zie Pauwels, A.P.R., Tw. Huur van Handelshuizen, n° 91.

(135) Deze opvatting komt de gedachten van Ripert (Règle morale) die echter van rechtsmisbruik spreekt, tamelijk dicht nabij: zie n° 87, blz. 158 en volg.; — zij is ook die van Asser-Rutten, blz. 307 en volg.; — vgl. ook Tilho, o.c., in fine.

(136) Vgl. Wiarda, Aard en betekenis van rechtsbeginselen, inzonderheid van de beginselen van goede trouw en billijkheid in ons positief recht, Rede, Groningen, 31 mei 1947; — zie ook, Ronse J., Rechtsvernieuwing, Rechtsverfijning, R.W., 1951-52, kol. 289 en volg., o.m. kol. 305-306.

Antwoord van Mr H. DE POTTER,

Stafhouder der Balie van Gent

Als ik vernomen heb dat onze jonge confrater Mr Baert, op deze plechtige zitting over «De goede trouw bij de uitvoering der overeenkomsten» zou spreken, heb ik gedacht dat dit onderwerp door sommigen wel iets te stroef zou gevonden worden.

Maar is moet het rechtuit bekennen: ik heb mij vergist.

Inderdaad, onze confrater is er in geslaagd het door hem gekozen onderwerp waarlijk interessant en zelfs aantrekkelijk voor zijn toehoorders te maken.

Op meesterlijke wijze heeft hij het vraagstuk behandeld.

Vooreerst heeft hij zijn stof tot in de kleinste bijzonderheden grondig onderzocht. Dit blijkt niet alleen uit de ontwikkeling die hij aan zijn studie heeft gegeven, doch ook uit de omstandige opgave van de veelvuldige bronnen — auteurs en rechtspraak — waarmede hij deze heeft gestaafd.

Dan is hij overgegaan tot de redactie van zijn voordracht — en hij heeft het gedaan met klare gedachten, volgens een wel opgebouwd plan en met een zin voor methode die aan de toehoorder toelaat de uiteenzetting en de discussie van het vraagstuk gemakkelijk te volgen.

Eindelijk dient er gewezen te worden op de gestrengere redenering van de voordrachtgever, welke al de bestanddelen van het probleem met de scherpste logica wist te ontleden.

Het resultaat van zijn krachtingspanningen is het zeer mooie stuk rechtsleer, waarvan onze confrater

ons daar even lezing heeft gegeven; een stuk rechtsleer, dat kan vergeleken worden met het beste dat wij hebben en dat voor onze jonge confrater de hoop mag wettigen eens een voorname plaats tussen de beste civilisten te zullen innemen.

Het is voor mij een ware voldoening hem voor zijn merkwaaardige prestatie te mogen gelukwensen.

* * *

Na al het goede dat ik van het werk van mijn confrater meen gezegd te hebben, kan ik nu tot de kritiek ervan overgaan.

Men zal misschien denken: ziedaar de stafhouder die een ander liedje gaat zingen... Na zo veel bloemen naar het hoofd van zijn jonge confrater geslingerd te hebben, gaat hij nu wel enkele giftige pijlen afschieten...

Neen — neen — helemaal niet!

Wat het grootste gedeelte van zijn rede betreft kan ik mij eenvoudig aansluiten, bij zijn zienswijze.

De spreker heeft ons het stelsel van de beperkende goede trouw uitgelegd met een volle objectiviteit, welke alle lof verdient.

En ik voeg erbij dat deze uiteenzetting mij ook zekere dingen heeft geleerd waarop mijn aandacht tot hiertoe niet was gevestigd geworden.

Het groot probleem dat ons door de spreker werd voorgelegd betreft het punt, te weten of art. 1134 al. 3 een *voornamewetsbepaling* uitmaakt op gelijke voet met al. 1 — ofwel of het maar een ondergeschikte

beschikking is die op het principe gehuldigd bij al. 1 geen inbreuk mag maken.

In het eerste geval is de kwestie van de goede trouw een essentiële rol voorbehouden. In het tweede geval biedt zij veel minder belang, — en kan zij het bestaan of de modaliteiten van de overeenkomst niet beïnvloeden.

Zo even hebben wij gehoord dat de Belgische en de Franse rechtspraak in deze zin zijn gevestigd dat zij het stelsel van de beperkende goede trouw ontkennen en zich aan de onverbreekbaarheid van de overeenkomst houden — in strijd met hetgene in Duitsland en Zwitserland wordt aangenomen (zonder te spreken van Engeland, waar men zich om het stelsel van de goede trouw volstrekt niet bekommert).

Welnu, de oplossing van dit vraagstuk is de knoop van de zaak. En het is hier dat ik afwijk van de conclusie van de voordrachtgever.

Ik kan hem zover niet volgen, en dit is misschien, toe te schrijven aan het al te groot aantal jaren dat ons scheidt.

De jongeren laten zich gemakkelijk bekoren door moderne of revolutionaire concepties. Voor zulke bekoringen ben ik thans gevrijwaard... Jammer genoeg.

Ik zeg dus, dat ik met de thesis van Mr. Baert niet kan instemmen wanneer hij voorhoudt dat onze rechtspraak ongelijk heeft en dat zij zich zou moeten aansluiten bij de rechtsleer van de beperkende goede trouw; t.t.z. bij degene die aan de rechter toelaat de overeenkomsten geldig te verklaren, te verbeteren, aan te passen, of om te vormen — dit alles onder voorwendsel dat de strikte uitvoering ervan niet zou beantwoorden aan de regelen van de goede trouw.

* * *

De redenen, die hij daartoe aanvoert, kunnen, mijns inziens, deze oplossing niet rechtvaardigen.

Ik spreek maar van de voornaamste, want onder degene waarop hij zich beroepen heeft zijn er toch die maar weinig betekenen, bij voorbeeld het inroepen van het Romeinse recht. Het Romeinse recht is toch al zo ver achter ons! En er kan ook over geredetwist worden!

Het groot argument van onze confrater is het volgende: het verwerpen van het stelsel van de beperkende werking der goede trouw leidt in de praktijk tot talloze onbillikheden en belet de rechtsverfijning. Het leidt er toe onrechtmatige voordelen toe te kennen aan één partij ten koste van de andere. In menig geval geldt de regel: «*summum jus, summa injuria*».

Welnu, en de spreker ontveinst het zich niet, dit alles is het gevolg van de wet en het is niet de rol van de rechter de wet te verbeteren. Daartoe is de wetgever alleen bevoegd. Indien de wet gebrekkig is, of geen voldoening biedt, behoort het de wetgever, doch niet de rechter, ze te veranderen of aan te passen.

Maar het gebeurt — en misschien al te dikwijls — dat de rechter de perken van zijn opdracht te buiten gaat. Sommige rechtbanken laten zich verlokken door nieuwe theoriën — die in werkelijkheid de omwenteling van een rechtsleer of van een rechtspraak uitmaken. Wat door hen wordt gedaan komt eenvoudig hierop neer: de wet te maken.

Van zulke evoluties van het recht, houd ik niet... Indien de wet niet voldoet, moeten stappen aangewend worden om de wetgever er toe te brengen de wet te verbeteren. Daar ligt de ware oplossing.

Op dit argument, antwoordt de spreker dat het

twijfelachtig is of de wetgever zijn taak naar behoren vervult.

En inderdaad, het kan wel betwijfeld worden. Doch dit verzuim verandert niets aan het principe! Weze nog aangenomen dat de wetgever aan zijn opdracht te kort komt, dit kan toch de rechterlijke macht niet wettigen in de plaats van de wetgevende macht op te treden.

Ik meen dat dit principe door niemand zal betwist worden.

* * *

De voordrachtgever, die blijk geeft van de meeste objectiviteit en die niets onbeantwoord wil laten, onderlijnt zelf dat «het voornaamste bezwaar, dat tegen zijn theorie wordt ingebracht, het gevaar is voor het in het gedrang komen van de rechtszekerheid — en het gevaar dat het tot willekeur zou komen.

Voor onze confrater, is deze vrees ingebeeld. Mij schijnt zij heel ernstig.

Indien door de rechtbanken gewoonlijk zou aangenomen worden dat art. 1134 al. 3 een voorname regel is (welke hen zou toelaten de overeenkomsten te verbreken, of te verminken, of om te vormen), wat zou er dan nog overblijven van de bindende kracht der overeenkomsten?

Altijd zal er kunnen ingebracht en gevonnist worden, dat de uitvoering die van een overeenkomst wordt gevraagd niet beantwoordt aan de normen van redelijkheid, of van billijkheid, of van fatsoenlijkheid; want op dit gebied kan men ver uiteenlopende opvattingen hebben.

Men loopt dus het heel ernstig gevaar dat het principe van de rechtszekerheid, het principe zelf van de verbindende kracht der overeenkomsten, trapsgewijze terzijde zou gesteld worden om plaats te maken voor de willekeur.

Zulk gevaar is niet te onderschatten.

Reeds heden ten dage ondervindt men hoe de eerbied voor het gegeven woord van weinig tel is geworden. Ik heb de indruk dat sedert mijn intrede op het Paleis — in het begin van deze eeuw — er een radicale evolutie in de gerechtelijke zeden is geschied. Het gegeven woord heeft dezelfde waarde niet meer, en men onttrekt zichzelf gemakkelijk om het één of ander voorwendsel aan de uitvoering van geschreven beloften...

En er dient onderlijnd te worden dat deze val van de moraliteit bij de rechtsonderhorigen het gevolg is van zekere maatregelen, welke door de overheid zelf genomen werden tijdens en na de twee wereldoorlogen, en die aan de partijen in talrijke gevallen de gelegenheid hebben gegeven hun woord in te trekken en de nietigheid van hun overeenkomsten aan te vragen.

De omstandigheden van de oorlog kunnen het ingrijpen van de overheden gerechtvaardigd hebben; doch het belet niet dat vele mensen zich aan het systeem aangepast hebben, en voortaan de neiging hebben hun overeenkomsten te negeren.

Zullen de juristen en de rechtbanken thans deze neiging aanmoedigen? Zullen zij deze personen van weinig goede trouw bijspringen, en dit om de goede trouw te doen heersen?

Wat eerder van de rechtbanken dient verlangd te worden is de nauwe, de strenge toepassing van artikel 1134 al. 1 en 2; en, wat betreft al. 3, dat dit alleen zou worden aangezien voor wat het is: een interpretatieregel die te pas kan komen om de draagwijdte van de wederzijdse verplichtingen nader te bepalen waar de overeenkomst zekere leemten of onzekerheden zou vertonen.

* * *

Doch, de spreker, die het in het gedrang komen van de rechtszekerheid, het voornaamste gevaar voor zijn stelsel beschouwde, houdt er aan die vrees te bekampen.

Die vrees schijnt hem ongegrond.

a) Vooreerst roept hij het voorbeeld in van zekere naburige landen. Doch wat weten wij met zekerheid van de uitwerking van de door de rechtspraak aldaar toegepaste regelen? En of deze rechtspraak voldoende schenkt of niet, is ons even onbekend.

b) Anderzijds, zegt hij, is de inhoud van de oplossing belangrijker dan de rechtszekerheid. Redelijkheid en billijkheid dienen in het contractenrecht de bovenhand te halen.

Jawel, doch de rechtsonzekerheid is, mijns inziens, een werkelijk betreurenswaardig verschijnsel. Zij geeft de indruk dat de rechter, al naar de gevallen, wit of zwart beslist. Het is de goede faam zelf van het gerecht die hier op het spel staat. En ik ben eerder geneigd te zeggen: liever een slechte doch wel bepaalde wet, dan ene die misschien beter kan zijn doch die onzeker of dubbelzinnig is in haar toepassingen.

Tegen de eerste kan men zich vrijwaren mits zekere aangepaste schikkingen te nemen. Met de andere staat men blootgesteld aan alle willekeurige gevolgen.

c) De confrater brengt ook in dat deze vrees van een te gering vertrouwen in de rechter getuigt.

Ja — en neen!

Wij weten heel wel dat de magistraten zich gewetensvol van hun opdracht kwijten. Doch de opvattingen van de enen kunnen al te veel afwijken van de opvattingen van de anderen.

Confrater Baert meent dat de rechters in grote mate gelijkaardige ideeën zullen hebben nopens de goede trouw, nopens «wat redelijkerwijze van een fatsoenlijk man mag verwacht worden» (Het zijn de termen die hij gebruikt.)

Welnu daarvan ben ik zo zeker niet!

Volgens hun eigen karakter, hun eigen opinies, hun eigen opvattingen, hun eigen levenswijze, zullen de rechters ook de redelijkheid, die billijkheid, de fatsoenlijkheid, de keurigheid van de hen voorgelegde oplossingen heel anders beoordelen.

Voor de enen zal de goede trouw gelijk staan met hetgene door een fatsoenlijk mens, een «gentleman»

zou verricht worden. 't Is wel alzo, indien ik mij niet vergis, dat onze spreker het verstaat.

Maar voor de anderen zal de goede trouw bestaan in alle handelingen die niet bepaald gepaard gaan met kwade trouw.

Het begrip van de goede trouw zal dus onvermijdelijk heel verschillend zijn volgens de rechters en de rechtbanken.

Dat nu het Hof van Cassatie, indien het zich bevoegd erkent, een zelfde algemene richting aan de rechtspraak zou kunnen geven, schijnt mij een weinig overtuigend argument. Het kan lang uitblijven alvorens het vraagstuk aan het oordeel van het Hof van Cassatie onderworpen wordt. En ten andere, het is niet uitgesloten dat de rechters in cassatie over de notie van de goede trouw verschillend zouden oordelen. Het ware toch de eerste maal niet dat arresten van het Hof van Cassatie niet zouden overeenstemmen.

d) Eindelijk roept de spreker het voorbeeld in van sommige recente wetten, die grotere macht aan de rechter verlenen bij de vorming van overeenkomsten en hun uitvoering (kwestie van huurprijs — huurwaarde van de vernieuwde huur). En hij durft niet beweren, zegt hij, dat onze rechtbanken deze taak niet naar behoren zouden vervuld hebben.

Doch hij ontkent ook niet de mogelijkheid van het tegenovergestelde.

Om hierover een juist idee te hebben zou er wel een «gallup» moeten ingericht worden. De uitslag ervan ware nog onzeker, want de beslissingen van de rechter kunnen toch niet in alle gevallen aan beide partijen voldoening geschonken hebben.

* * *

Ik kom aan het einde van mijn kritiek.

Zoals U ziet, bestaat er tussen mijn jonge confrater en mezelf slechts een verschil in de beoordeling van de oplossing welke aan het probleem dient gegeven te worden.

De spreker wil de toepassing van art. 1134 al. 3 uitbreiden — en hierbij dan alle macht toekennen aan de rechter.

Ik houd mij aan de oude conceptie, die door onze rechtspraak wordt gehuldigd: voorrang laten aan alinea 1 van art. 1134. En ik blijf de mening toegedaan dat het eerbiedigen van het contract het eerste gebod van de goede trouw is.

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

Rede van Prof. Mr W. DELVA

Voorzitter van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent

Eens te meer houdt de Vlaamse Conferentie van de Balie bij het Hof van Beroep te Gent haar plechtige openingszitting, en heb ik, als voorzitter van de Conferentie, het voorrecht en het genoegen U te mogen verwelkomen.

Hierbij begroet ik evenwel in het bijzonder de zovele vooraanstaanden, die aan de tot hen gerichte uitnodiging tot het bijwonen van deze zitting, gevolg hebben gegeven, en die hierdoor willen laten blijken van hun waardering voor de rol welke door de Conferentie in het Vlaamse cultuurleven wordt gespeeld.

In de eerste plaats richt ik me dan tot U, Mijnheer de stafhouder.

Ik ben U dankbaar voor Uw persoonlijke aanwezig-

heid, en beschouw het als een zoveelste bewijs van Uw begrip voor de zending en de werking van de Vlaamse Conferentie, aan dewelke U Uw zedelijke steun niet wenst te ontfangen. Ik twijfel er trouwens niet aan dat ook gedurende dit gerechtelijk jaar, net als tijdens het voorbije jaar, de meest hartelijke wederkerige verstandhouding zal heersen tussen batonaat en Vlaamse Conferentie. De ruggesteun die U ons geeft versterkt ons tenslotte in onze mening, dat wat wij tot op heden hebben gedaan heeft bijgedragen tot het prestige van de balie in het algemeen en van de Gentse advocatuur in het bijzonder.

Het is me insgelijks een aangename plicht U, Mijnheer de Eerste Voorzitter van het Hof van Beroep,

mijn erkentelijkheid uit te drukken voor Uw tegenwoordigheid op deze zitting. Wees ervan verzekerd, dat de belangstelling en de onverholen sympathie met dewelke U de activiteiten van de Vlaamse Conferentie volgt, en die U op talrijke wijzen blijft uiten, ons steeds opnieuw verheugen en door ons ten zeerste naar waarde worden geschat. Wees er insgelijks van overtuigd dat Uw morele steun voor ons de sterkste stimulans is om op de goede weg voort te gaan.

Ook dank ik voor hun aanwezigheid, al de leden van de magistratuur die aan de tot hen gerichte uitnodiging tot het bijwonen van deze plechtige openingszitting hebben gevolg gegeven.

Meer speciaal begroet ik hier nog diegenen die door het bijwonen van deze vergadering haar des te meer luister bijzetten: de Heer Arrondissementscommissaris voor Gent-Eeklo, de Heer Ondervoorzitter van de Raad van Beheer van de R. Universiteit te Gent die de Heer Rector vertegenwoordigt, de Heer Rector van de R. Landbouwhogeschool, de Heer Consul der Nederlanden.

Tevens verheug ik me in de aanwezigheid van de Heer vertegenwoordiger van de Voorzitter van het Verbond der Belgische Advocaten, van de Heren Stafhouders van de balies te Brugge en te Oudenaarde, van de vertegenwoordigers van zovele zuster-conferenties, van het « Rechtskundig Weekblad » en het « Journal des Tribunaux ».

Doch tot U, Mr Colyn, die hier Uw Deken van de Orde van Advocaten bij de Hoge Raad der Nederlanden, Mr J.H. De Brauw, vertegenwoordigt, en tot U, Mr J. van de Giessen, vertegenwoordiger van de Jonge Balie bij de Hoge Raad der Nederlanden, wil ik nog een bijzonder welkomsalut richten. Mijn vrienden en ikzelf zijn zeer gevoelig aan Uw tegenwoordigheid op de verschillende manifestaties die met onze plechtige openingszitting gepaard gaan. We zien hierin een nieuwe uiting van de banden van de vriendschap en confraterniteit die de advocaten van onze beide balies en landen binden. Steeds weer zijn we gelukkig U, confraters uit Nederland, in ons midden te weten. Wilt aan Uw Deken en Voorzitter die U delegerden onze dank overbrengen.

Ook U, Mijnheer de Voorzitter van de Conférence française bij deze balie, heet ik van harte welkom. Ik ben overtuigd dat tussen onze Conferenties de goede verstandhouding van de voorbije jaren zal blijven bestaan.

Onder de talrijke personaliteiten die, door bijzondere verplichtingen weerhouden, in de onmogelijkheid verkeren deze zitting bij te wonen, vermeld ik: de Heer Procureur-generaal, weerhouden door een vergadering van de Vereniging voor vergelijkende studie van het recht in België en Nederland; de Heer Gouverneur; Prof. L. Frédéricq, voorzitter van de Studiecommissie van Benelux voor de eenmaking van het recht.

* * *

Met diep leedwezen deel ik U het overlijden mede van Mr Jozef Vermeulen, oud-bestuurslid van de Conferentie.

Jarenlang heeft hij zich onverdroten voor de Vlaamse zaak ingespannen, niet het minst als Vlaams jurist. God weze hem genadig.

* * *

Sinds de laatste plechtige vergadering van de Vlaamse Conferentie, hebben twee gebeurtenissen in de juridische middens van ons land grote weerklink gehad.

Vooreerst is daar het geval van rechter Grootaert.

Zonder te willen terugkomen op de feiten, die U voldoende bekend zijn, wil ik toch nog even herinneren aan de motie die, na grondig onderzoek en rijp beraad, door onze Conferentie werd gestemd en die aan Zijn Majesteit de Koning en de Heer Minister van Koloniën is overgemaakt geworden. De Vlaamse Conferentie, aan wie Zijn Majesteit heeft laten weten dat Hij zijn bijzondere aandacht besteedt aan deze zaak, betrouwt erop dat én voor rechter Grootaert én voor de Vlamingen in de kolonie rechtvaardige en gezonde soluties zullen gevonden worden.

De andere gebeurtenis is van recenter datum: ik bedoel de ijzingerkende onderdrukking van de vrijheidsofstand in Hongarije door de Russische interventiemacht.

De juristen van ons land, huiverend bij het besef van de tragedie die zich in Hongarije afspeelt, hekelen het uitschakelen aldaar van elke vorm van vrije regering en persoonlijke vrijheid, en schandvlekken de brutaliteit van de daartoe aangewende methodes die onwillekeurig hebben doen herinneren aan zekere uitpattingen gedurende de jongste bezetting van ons land. De Vlaamse Conferentie van de Balie bij het Hof van Beroep te Gent drukt op haar beurt haar afschuw uit voor wat in Hongarije is geschied en gebeurt.

* * *

Bij de plechtige openingszitting van vorig jaar heb ik de vraag opgeworpen, of het niet hoogst tijd werd even met de wetgevende arbeid te pauzeren — het afwerken van enkele dringende sociale en economische wetten niet te na gesproken. Niet dat ik me illusies heb gemaakt over de weerklink van mijn vraag, doch eenvoudig om te wijzen op de gevaren die met een legislatieve exuberantie gepaard gaan.

Sindsdien zijn weer tal van wetten uitgevaardigd geworden, en blijkt nu ook nog, met ontstellende duidelijkheid, dat hetgeen door velen als een tijdelijk gebrek van de wetgever werd beschouwd thans als een constante kwaal moet worden aangezien; ik heb het over de onbeholpen en onbezonnen redactie van de wetteksten.

Ongetwijfeld, ik ontveins me niet dat het een zeer moeilijke kunst is behoorlijk wetten te maken, en ik geef grif toe dat wie hieromtrent kritiek uitbrengt het zeer gemakkelijk heeft: de beste stuurlied staan immers aan wal. Maar toch ben ik zo vermetel er op te wijzen, dat hetgeen aan recente belangrijke wetten werd tot stand gebracht niet behoorlijk is.

Enkele voorbeelden? Ik verwijs naar de wet van 25 juni 1956, op de ruilverkaveling uit kracht van de wet en naar de wet van 1 juli 1956, op de verplichte aansprakelijkheidsverzekering in zake motorvoertuigen: die wetten zijn eenvoudigweg niet genietbaar. Ik verwijs verder naar de wet van 3 juli 1956, op het handelsregister, en de wet van dezelfde datum houdende wijziging van titel II van boek I van het Wetboek van koophandel: wetten die technisch en juridisch onuitvoerbaar zijn.

Welke zin heeft het dan legislatieve arbeid te verrichten? Want, indien het gepresteerde werk niet degelijk is, welk ander resultaat kan bereikt worden tenzij rechtsonzekerheid? En kan dit wel de bedoeling van de wetgever zijn? Ik meen toch van niet, vermits het precies de taak van de wetgevende macht is door het uitvaardigen van degelijke rechtsnormen rechtsonzekerheid te scheppen, en zo bij te dragen tot het bewerken van de maatschappelijke orde en het algemeen welzijn, doeleinde van iedere rechtsregeling.

Waarom dan niet meer bezonnen tewerk gegaan? Waarom ook niet minder hooi op de vork genomen? In deze bange tijd vooral, waar zoveel waarden worden aangevreten, is het meer dan ooit aangewezen de meeste rechtszekerheid te betrachten, en heeft het daarom minder dan ooit zin te willen bruskeren.

In de grond komt het eigenlijk neer op de vraag, of in ons vigerend recht dan werkelijk zoveel werd achterhaald door de tijd dat zich zo talrijke wettelijke wijzigingen opdringen? Dat hierop bevestigend dient geantwoord te worden is niet eens zo zeker; doch wat meer is; het ogenblik is hiervoor stellig niet geschikt.

Ik ben er trouwens van overtuigd dat, mits billijke aanwending en uitlegging van het bestaande recht, in tal van beweerde onrechtvaardige toestanden zou kunnen verholpen worden.

* * *

Doch met die beschouwing ben ik Meester Frans Baert, de spreker van deze plechtige openingszitting, tegemoet gekomen. Zijn onderwerp, over «de goede trouw bij het uitvoeren van overeenkomsten», ligt precies in de lijn van de beschouwing die ik zojuist kwam te maken.

Nu blijft me nog alleen de taak U Meester Baert voor te stellen.

Aan deze balie is hij geen onbekende. Hij wordt er gewaardeerd om zijn juridisch inzicht, om de zorg en de hardnekkigheid waarmee hij de belangen die hem toevertrouwd werden behartigt, om de correctheid in zijn optreden. Overtuigd Vlaming zijnde, reeds van in zijn studententijd, kon het niet anders of hij zou een trouw lid worden van de Vlaamse Conferentie van deze balie.

Alle aandacht en belangstelling gaat thans naar U, Meester Baert. Mag ik U vragen het woord te voeren.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 22 december 1955.

Voorzitter: M. Sohier.

Raadsheer-Verslaggever: M. Demoulin.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advocaat: Mr. Simont.

Handelshuur. — Opzegging van de huur door de verhuurder met het oog op eigen gebruik. — In dat geval is het recht van de huurder op een uitwinningvergoeding niet afhankelijk van de betekening aan de verhuurder van een verzoek om huurhernieuwing.

Wanneer de verhuurder van een onroerend goed, waarop de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten toepasselijk is, gebruik maakt van het hem door artikel 33, lid 4 van die wet verleende recht en aldus de ingenottreding van het onroerend goed herneemt in de loop van het bezit van de huurder, mits hij opzegt met inachtneming van een termijn van zes maanden, is het door dezelfde bepaling aan de huurder toegekende recht op een uitwinningvergoeding niet afhankelijk gemaakt van de betekening door de huurder aan de verhuurder van een verzoek om vernieuwing van de huurovereenkomst.

Neuville t/ Casino de Welkenraedt.

Gelet op het bestreden vonnis, de 1ste april 1953 gewezen door de rechtbank van eerste aanleg te Verviers, in hoger beroep uitspraak doende;

Over het enig middel, schending van de artikelen 33, lid 4, 16, paragraaf 1, 1°, 25, 2°, 14, lid 1 en 27 der wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten en van het enig artikel der wet van 24 december 1951 tot verklaring van de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten,

doordat de bestreden beslissing aan aanlegger de uitwinningvergoeding weigert om reden «dat appellant, door zich er van te onthouden zijn wil tot hernieuwing te kennen te geven, zich zelf in de onmogelijkheid gesteld heeft, gelet op de stellige bewoordingen van de wet, de uitwinningvergoeding te eisen»;

dan wanneer de uitoefening door de verhuurder van het recht aan de huurovereenkomst een einde te maken mits opzegging van zes maanden en om het verhuurde goed persoonlijk te betrekken of om het te doen betrekken overeenkomstig artikel 16, 1, 1° der wet van 30 april 1951, het recht van de huurder tot hernieuwing van de huurovereenkomst uitsluit en dienvolgens ook de verplichting voor de huurder de formaliteiten te vervullen betreffende de aanvraag tot hernieuwing welke artikelen 14 en 25 voorzien, derwijs dat het bestreden vonnis de uitwinningvergoeding, gelijk aan twee jaar huur, door artikel 25, 2° voorzien, aan aanlegger had moeten toestaan, die bij toepassing van artikel 33, lid 4 van het voordeel van de huurovereenkomst beroofd is geweest;

Overwegende dat het bestreden vonnis releveert, dat aanlegger in het gehuurde mocht blijven, na de eerste september 1951, dank zij het regime van de wettelijke verlenging, doch dat verweerster aan de huurovereenkomst een einde heeft gemaakt vóór 1 maart 1952, overeenkomstig artikel 33, lid 4 der wet van 30 april 1951, door haar wil te kennen gegeven te hebben persoonlijk het gehuurde te betrekken;

Dat volgens het vonnis aanlegger op de uitwinningvergoeding gelijk aan twee jaar huurgeld geen aanspraak kan maken, daar hij nooit, binnen de vormen geregeld door artikel 14 beheld in gezegde wet, zijn wil te kennen heeft gegeven de hernieuwing van de huurovereenkomst te bekomen;

Overwegende dat, wanneer de verhuurder van een aan de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten onderworpen onroerend goed van het recht gebruik heeft gemaakt welk hem verleend wordt door artikel 33, lid 4, van die wet, gezegde wet door die van 24 december 1951 verklaard, en aldus de ingenottreding van het onroerend goed herneemt in de loop van de betrekking van dit door de huurder, mits opzegging van zes maanden, het recht op een uitwinningvergoeding, door dezelfde bepaling aan de huurder toegekend, niet afhankelijk wordt gemaakt van de betekening door de huurder aan de verhuurder van een aanvraag tot hernieuwing van de huurovereenkomst;

Overwegende dat, door aan aanlegger de uitwinningvergoeding te weigeren, voorzien door de artikelen 14 en 25, 2° opgenomen in de wet van 30 april 1951,

wegens de in het middel voorziene reden, het bestreden vonnis de in dit middel aangeduide wetsbepalingen heeft geschonden ;

Om die redenen :

Verbreekt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerster tot de kosten ;

Verwijst de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg te Luik, in hoger beroep zetelende.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 4 november 1955.

Voorzitter : M. De Clippele.

Raadsheer-Verslaggever : M. Bayot.

Advocaat-generaal : M. Ganshof van der Meersch.

Belastingen. — Door de erfgenaam betaalde aanvullende personele belasting, verschuldigd door zijn erflater, mag niet afgetrokken worden van het inkomen van de erfgenaam.

De schuld der nalatenschap, die de erfgenaam betaald heeft als aanvullende personele belasting, verschuldigd door de overleden belastingplichtige, maakt voor de bedoelde erfgenaam geen last uit, die van een inkomen mag worden afgetrokken, welke voorwaarde wordt vereist bij art. 44, § 1 van de gecoördineerde wetten op de inkomstenbelastingen.

Maquinay t/ Belgische Staat (Minister van financiën).

Gelet op het bestreden arrest, op 4 december 1953 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het enig middel, schending van artikelen 97 van de Grondwet, 35, lid 4, 37 en 44 van de samengeschaalde wetten betreffende de inkomstenbelastingen, 711, 724 en 873 van het burgerlijk wetboek,

doordat het bestreden arrest ten onrechte geweigerd heeft van de globale inkomsten van aanlegger over het jaar 1948, die belastbaar waren in de aanvullende personele belasting over het dienstjaar 1949, af te trekken de aanvullende personele belasting in 1947 gevestigd bij navordering van rechten over de dienstjaren 1941 tot 1945, in hoofde van de « nalatenschap Yvan Maquinay », welke belasting in 1948 verschuldigd was en door aanlegger voor zijn aandeel gekweten werd ;

dan wanneer uit de bovenvermelde bepalingen blijkt dat de belastingschuld van de overledene een persoonlijke schuld van de erfgenaam wordt,

en doordat er geen antwoord verstrekt werd op het middel door aanlegger in zijn conclusies vóór het Hof afgeleid uit de bovenvermelde bepalingen van het burgerlijk wetboek welke de erfgenaam maken tot de voortzetter van de persoon van de overledene :

Over het eerste onderdeel :

Overwegende dat, krachtens artikelen 37, paragraaf 1, en 39 der samengeschaalde wetten, de aanvullende personele belasting op het geheel van de inkomsten van de belastingplichtige berekend wordt, en verschuldigd is voor het gehele jaar op voet van de inkomsten welke

de belastingplichtige in de loop van het vorige jaar heeft genoten of waarover hij gedurende die tijd heeft beschikt ;

Dat deze belasting uit kracht van artikel 44, paragraaf 1 der samengeschaalde wetten een last uitmaakt welke, voor zover hij niet reeds werd afgetrokken voor de toepassing der cedulaire belastingen, van de gezamenlijke aan de aanvullende personele belasting onderhevige inkomsten mag worden afgetrokken ;

Overwegende dat uit de termen van artikel 44 en uit het in verband brengen van die termen met die van artikelen 42 en 43 blijkt dat de lasten die mogen afgetrokken worden in de gezamenlijke aan de aanvullende personele belasting onderworpen inkomsten, en onder meer de aanvullende personele belasting zelf, enkel die lasten zijn welke door hun oorsprong persoonlijke lasten van de belastingplichtige zijn ;

Overwegende dat het bestreden arrest vaststelt, dat het door aanlegger in mindering gebrachte bedrag een deel van de ten laste van de nalatenschap van zijn vader gevestigde aanvullende personele belasting uitmaakte ;

Dat krachtens artikel 38 van het koninklijk besluit van 22 september 1937, ingeval de belastingplichtige overleden is, de aanslagen ten kohiere gebracht worden op naam van de overleden belastingplichtige, voorafgegaan van het woord « nalatenschap » en eventueel gevolgd van de aanduiding van de persoon of de personen welke de aangifte als erfgenamen, legataris, begiftigde of bijzondere lasthebber hebben ondertekend ;

Overwegende bijgevolg dat aanlegger de schuld der nalatenschap welke de belasting uitmaakte niet voldaan heeft als belastingplichtige, maar wel als erfgenaam van een deel van de nalatenschap van zijn vader ;

Overwegende dat deze schuld der nalatenschap welke aanlegger betaald heeft als belasting verschuldigd door de overleden belastingplichtige, voor bewuste aanlegger geen last uitmaakt welke van een inkomen mag worden afgetrokken, voorwaarde vereist bij paragraaf 1 van artikel 44 der samengeschaalde wetten ;

Dat de door de erflater verkregen inkomsten waarop de belasting verschuldigd was, in hoofde van aanlegger een hem door erfopvolging toegevallen kapitaal uitmaken ;

Dat het bedrag, hetwelk overeenstemt met de verschuldigde aanvullende personele belasting, betaald door aanlegger, derhalve niet mocht afgetrokken worden, op grond van artikel 44, paragraaf 1, van zijn in de aanvullende personele belasting belastbare inkomsten ;

Dat het eerste onderdeel van het middel naar recht faalt ;

Over het tweede onderdeel :

Overwegende dat, waar het erop wijst enerzijds, dat de belastingplichtige van de aanvullende personele belasting de erflater was en dat de erfgenamen, die dezelfde enkel vertegenwoordiger, naar luid van artikel 35, lid 4, van het koninklijk besluit van 22 september 1937 de op hun rechtsvoorganger rustende aangifte moesten indienen, en anderzijds, dat de regelen over de vermenging van de patrimonien die aanslagen als schulden en geenszins als belastingen ten laste van de erfgenamen stellen, het bestreden arrest een passend antwoord verstrekt op de conclusies waarbij aanlegger de bepalingen van artikelen 711, 724 en 873 van het burgerlijk wetboek inriep, onder aanvoering dat de erfgenaam de voortzetter is van de erflater ;

Dat immers het bestreden arrest aldus aanneemt

dat aanlegger, in zijn hoedanigheid van erfgenaam, de voortzetter is van de persoon van de erflater, en daaruit afleidt dat de belastingschuld een schuld ten laste van de erfgenaam is;

Dat het tweede onderdeel van het middel in feite niet opgaat;

Om die redenen:

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 19 oktober 1956.

Zetel: MM. Devaux, voorzitter-verslaggever, Somerhausen en Holoye.

Auditoraat: M. Vander Stichele.

Advocaat: Mr F. Maes.

1. Overzeese gebieden. — Stedebouw (1 tot 3).
2. Burgerlijke en individuele rechten. — Eigendomsrecht (1).
3. Administratieve zaken. — Geldigheid. — Vormen. — Onderzoek van commodo en incommodo (3).

1. Artikel 2 van de wet van 18 oktober 1908 heeft, bij het overnemen der bewoordingen van artikel II van de Grondwet, daaraan de juridische betekenis verbonden welke zowel rechtsleer als rechtspraak in het moederland daaraan toekenden.

Dat artikel verbiedt de gewone wetgever van de Kolonie niet, bij wijze van algemene maatregel, bepalingen uit te vaardigen die het gebruik van de toegeëigende zaak beperken. Het in de wet op het gouvernement van Belgisch-Congo gewaarborgde eigendomsrecht is inderdaad enkel het recht van de eigenaar om de zaak op elke niet door de wet verboden wijze te gebruiken.

Waar artikel 4 van het decreet van 21 februari 1949 uitdrukkelijk voorziet in de algemene bestemming van verschillende zones van het grondgebied voor woningen, landbouw of enig ander gebruik, met dien verstande dat deze bestemming beperkingen van de uitoefening van het eigendomsrecht kan insluiten, bouwverbod inbegrepen, schendt deze bepaling artikel 2 van de wet van 18 oktober 1908 niet.

2. Ofschoon de aanwijzingen die onteigeningen impliceren en die op het aanlegplan en op de memorie moeten voorkomen volgens artikel 4 van het decreet van 21 februari 1949, maar een zekere tendens willen aangeven, toch onderstelt deze bepaling dat de gebouwen die op de hun bij benadering gereserveerde plaatsen moeten worden opgetrokken, althans door de aard van hun bestemming worden geïdentificeerd.

Het voorschrift in een aanlegplan, volgens hetwelk openbare instellingen in elke zone van het plan kunnen worden opgericht, is derhalve in strijd met artikel 4 van het decreet.

3. Zo artikel 10 van het decreet de gouverneur-generaal machtigt, wanneer hij het voorlopig plan verwerpt en zelf geen nieuw ontwerp opmaakt, dat aan het openbaar onderzoek moet worden onderworpen, het plan zelf vast te stellen zonder verdere formaliteit maar dan met inachtneming van de bezwaren en opmerkingen, kan echter de gouverneur-generaal

niet een plan en een memorie vaststellen waarvan de voorschriften niet aan enig openbaar onderzoek zijn onderworpen geweest.

Aldus kan de gouverneur-generaal niet aan een ontwerp van plan wijzigingen aanbrengen, waarvoor geen van de opmerkingen en bezwaren als grondslag kunnen dienen.

De Limburg-Stirum en consorten t/
Gouverneur-generaal van Belgisch-Congo.

Gezien het op 27 juli 1953 ingediende verzoekschrift van Thierry de Limburg-Stirum, Edgard Charlier, Albert Michiels, Jules Jaquerye, Lucien Brouwez en Stanislas Herman.

Overwegende dat de gouverneur-generaal door een ordonnantie van 9 februari 1953, uitgevaardigd bij toepassing van het decreet van 21 februari 1949 betreffende de stedebouw, het algemeen plan van de stad Elisabethstad en de memorie, die het voorwerp zijn geweest van het op 24 april 1952 gesloten openbaar onderzoek, heeft verworpen en verder het algemeen plan van aanleg en de bij dezelfde ordonnantie gevoegde memorie heeft vastgesteld;

Overwegende dat verzoekers eerst uiteenzetten, dat zij een beroep tot vernietiging wegens overtreding der vormen, machtsverschrijding of machtsafwending instellen tegen de ordonnantie van 9 februari 1953 van de Gouverneur-generaal van Belgisch-Congo, in het Bestuursblad van 28 februari 1953 bekend gemaakt, welke ordonnantie het algemeen plan van aanleg van de stad Elisabethstad en de daarbij gevoegde memorie vaststelt, en tot besluit van hun verzoekschrift de Raad van State verzoeken gunstig te beschikken op dit verzoekschrift tot nietigverklaring van de nadelige stedebouw-voorschriften die op de in de landelijke zone gelegen gronden van toepassing zijn, alsook van de ordonnantie die dergelijke onrechtvaardigheden bekrachtigt; dat uit het verzoekschrift blijkt, dat de verzoekers opkomen tegen de beslissing die hun grond bij de landelijke zone heeft ingedeeld, en tegen de voorschriften van de memorie, waarvan artikel 8 zegt:

« Landelijke zone. a) In deze zone zijn alleen toegelaten gebouwen met landelijk karakter, op kavels van ten minste 5 ha. Alleen gebouwen van openbaar nut, die van de algemene aanleg van deze zone deel uitmaken, mogen op kavels van minder dan 5 ha. worden toegelaten.

» b) De afstand van bouwwerken tot de rooilijnen moet ten minste 10 m bedragen.

» c) In het gedeelte van deze zone dat zich in de mijnvelden Etoile (mijnvergunning nr 11) en Lwisch (mijnvergunning nr 8) bevindt, mogen de rechten van de concessiehouder ingevolge zijn overeenkomst — lastkohier — en van de mijnwetgeving door deze voorschriften niet in het gedrang komen.

» e) Oprichting van inlandse dorpen wordt toegestaan op de door de overheid aangewezen plaatsen; dat zij voorts opkomen tegen het bepaalde onder d) van artikel 1, dat op alle zones, ook de landelijke, toepassing vindt: « Openbare instellingen mogen in om het even welke zone van het plan worden opgericht »;

Overwegende dat de verzoekers als eerste middel tot vernietiging inroepen, dat deze voorschriften inbreuk maken op het eigendomsrecht en op de individuele vrijheid; dat zij niet opgeven welke bepalingen, die de individuele vrijheid waarborgen, door deze voorschriften zouden zijn overtreden en evenmin waarin de inbreuk op de individuele vrijheid zou bestaan; dat zij daarentegen betogen, dat de inbreuk op het

eigendomsrecht bestaat in de overtreding van de bepalingen uit de decreten, die het eigendomsrecht regelen, en dat deze voorschriften, ook al zijn zij in overeenstemming met de bepalingen van het decreet van 21 februari 1949 betreffende de stedenbouw, toch onwettig blijven wegens strijd met artikel 2 van de wet van 18 oktober 1908 op het gouvernement van Belgisch-Congo, dat artikel 2 van de Grondwet op Belgisch-Congo toepasselijk heeft verklaard en wel als volgt :

« Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan ten algemenen nutte, in de gevallen en op de wijze, bij de bijzondere wetten of de decreten bepaald, en tegen billijke en voorafgaande schadeloosstelling » ;

Overwegende dat de regelen onder c en onder e het eigendomsrecht van de verzoekers niet beperken; dat het eerste voorschrift alleen zegt, dat de rechten van de concessiehouder van de mijnvergunningen nummers 8 en 11 niet in het gedrang zullen komen door het bepaalde in artikel 8 van de memorie, dat het tweede voorschrift, zoals de tegenpartij zegt, « alleen de toestand van sommige tot de landelijke zone behorende inlandse groeperingen wil regulariseren », dat het niet zo mag worden uitgelegd dat het onteigening van om het even welke grond in de landelijke zone voor de oprichting van inlandse dorpen zou toestaan ;

Overwegende, bovendien, dat artikel 4 van het decreet van 21 februari 1949 uitdrukkelijk voorziet in :

« de algemene bestemming van verschillende zones van het grondgebied voor woningen ... voor landbouw of voor enig ander gebruik, met dien verstande dat deze bestemming beperkingen van de uitoefening van het eigendomsrecht kan insluiten, bouwverbod inbegrepen » ; dat de wet van 18 oktober 1908 bij het overnemen der bewoordingen van artikel 11 van de Grondwet, daaraan de juridische betekenis heeft verbonden welke zowel rechtsleer als rechtspraak in het moederland daaraan toekenden ; dat dit artikel de gewone wetgever van de Kolonie niet verbiedt, bij wijze van algemene maatregel, bepalingen uit te vaardigen die het gebruik van de toegeëigende zaak beperken; dat het in de wet op het gouvernement van Belgisch-Congo gewaarborgde eigendomsrecht enkel het recht van de eigenaar is om de zaak op elke niet door de wet verboden wijze te gebruiken; dat het middel rechtsgrond mist ;

Overwegende, wat betreft d) van artikel 1 van de memorie, dat de tegenpartij betoogt dat met dit voorschrift alleen bedoeld is, gelegenheid te geven om van de voor de verschillende zones geldende bestemming af te wijken, maar niet tot toepassing van de artikelen 22 en 23 van het decreet op de stedenbouw te leiden ;

Overwegende dat de memorie, in artikel 8, a, een uitdrukkelijke afwijking van de bestemming inhoudt, waar het oprichting van gebouwen van openbaar nut op een terrein van minder dan 5 ha in de landelijke zone toestaat; dat het bestreden voorschrift op deze afwijking aansluit en mogelijk maakt dat een grond in om het even welke zone voor een openbare instelling wordt bestemd, dat deze grond dus onteigend zou worden voor de uitvoering van werken ingevolge de plans en de memories;

dat uit de artikelen 22 en 23 volgt, dat de aanwijzingen van het plan en van de memories de daaraan onderworpen grond onbeschikbaar maken in de mate van de daarin vervatte verbodsbepalingen en dat de wijziging welke de eigendom zal hebben ondergaan, zelfs indien voor deze verandering toelating is gegeven, geen aanleiding mag zijn tot bijkomende vergoeding in geval van onteigening ;

Overwegende dat de aanwijzingen, die op het plan en de memories moeten voorkomen volgens de memorie van toelichting van het decreet weliswaar niet verplichten tot een zorgvuldige omschrijving van een voor eventuele onteigening bestemde oppervlakte, dat de aanwijzingen die onteigeningen impliceren, « vaag omlijnde aanduidingen van de richting der toekomstige ontwikkeling zijn, dat zij niet in de feitelijke werkelijkheid worden omgezet dan na afwikkeling van de procedure van gemeen recht inzake vaststelling der rooilijnplannen of inzake onteigening te algemenen nutte », maar dat deze maatregelen, ofschoon zij slechts een zekere tendens willen aangeven, toch onmiddellijke rechtsgevolgen hebben; dat het wel mogelijk is dat de precieze plannen tot onteigening niet « steeds geheel met de aanwijzingen van het tendensplan overeenstemmen », dat de regering van de in het tendensplan bepaalde onteigeningen zelfs kan afzien, dat ook de grenzen onduidelijk kunnen zijn, maar dat deze onduidelijkheid niet mag slaan op « de aanwijzing van de tendens » ; dat op het tijdstip, waarop de definitieve plans worden opgemaakt, het beoordelen van het algemeen belang waardoor de onteigening wordt gewettigd, werkelijk en ernstig moet geschieden; dat de mogelijkheid om op deze beoordeling terug te komen, niet wegneemt dat de gouverneur-generaal, op het tijdstip dat hij het definitief plan goedkeurt, moet oordelen of het algemeen nut de overwogen onteigening wettigt en daarover moet beslissen; dat het decreet aan de administratieve overheid niet het recht heeft willen verlenen een eigendom onbeschikbaar te verklaren in het vooruitzicht, niet van een algemeen belang dat zij voorziet, maar van omstandigheden waarvan zij de eventualiteit niet durft bevestigen; dat artikel 4 van het decreet onderstelt, dat de gebouwen die op de hun bij benadering gereserveerde plaatsen moeten worden opgetrokken, althans door de aard van hun bestemming worden geïdentificeerd; dat de voorzieningen van het plan zowel voor de administraties als voor de particulieren gelden ;

Overwegende dat de gouverneur-generaal, toen hij aan om het even welke grond een bestemming gaf die onteigening mogelijk maakt, buiten de voorzieningen van het decreet getreden is; dat in de loop van de voorbereidende werkzaamheden voor de koloniale raad, de Minister er de nadruk heeft op gelegd dat men bij de toepassing van dit decreet in zijn bepalingen, waarbij de eigendomsrechten worden beperkt, blijk moest geven van voorzichtigheid, gezond verstand en maat; dat deze bepalingen niet bij uitbreiding kunnen worden geïnterpreteerd; dat het voorschrift in een algemeen plan van aanleg, volgens hetwelk openbare instellingen in elke zone van het plan kunnen worden opgericht, in strijd is met het decreet en moet worden vernietigd ;

Overwegende dat de verzoekers ook als middel tot vernietiging inroepen, dat de gouverneur-generaal de voorgeschreven vormen heeft miskend, dat de bestreden stedenbouwvoorschriften niet aan het openbaar onderzoek zijn onderworpen en dat de gouverneur-generaal bij het opmaken van de memorie niet geantwoord heeft op de bij het onderzoek naar voren gebrachte bezwaren, dat hij zodoende de artikelen 8, 9, 10 en 11 van het decreet zou hebben overtreden; dat zij dit middel echter alleen uiteenzetten naar aanleiding van de beperkende bepalingen betreffende de in de landelijke zone gelegen gronden ;

Overwegende dat de verzoekers doen gelden, dat de enige beperkende bepaling met betrekking tot het recht van bouwen binnen de landelijke zone, in het plan en de memorie die aan het openbaar onderzoek

zijn onderworpen, als volgt was gesteld: «... In deze zone mag gebouwd worden mits de kavel meer dan 5 ha. groot is. Gronden mogen bij eventuele verkaveling niet kleiner zijn dan 5 ha., behoudens door een bijzonder plan van aanleg toegestane afwijking»; dat geen van de bezwaren of opmerkingen bij het onderzoek gericht was op een verzwaring van deze voorziening; dat de bezwaarindieners integendeel protest hebben aangetekend tegen de verplichting om op zo grote kavels te bouwen en tegen de regel dat afwijkingen alleen door een bijzonder plan van aanleg kunnen worden toegestaan;

Overwegende dat de gouverneur-generaal in een ordonnantie van 24 maart 1951 «het plan van aanleg van de stad Elisabethstad met bijgaande memorie, onderworpen aan het openbaar onderzoek gesloten op 10 november 1950», had verworpen en dat hij «het plan en de memorie aan de overheid die ze heeft opgemaakt terugzendt ten einde gewijzigd te worden», dat het nieuwe plan en de memorie, na van 26 januari 1952 tot 24 april 1952 aan een openbaar onderzoek te zijn onderworpen, door de ordonnantie van 9 februari 1953 eveneens zijn verworpen en dat de gouverneur-generaal in dezelfde ordonnantie het plan en de memorie vaststelde, die thans voor de Raad van State worden bestreden;

Overwegende dat de tegenpartij niet betwist dat de in de bestreden voorschriften opgenomen beperkingen niet in de aan het onderzoek onderworpen memorie voorkwamen en niet door de bij het onderzoek naar voren gebrachte opmerkingen en bezwaren worden verantwoord; dat zij betoogt dat de beslissing van de gouverneur-generaal geenszins afhankelijk is van het plan en de memorie die aan het openbaar onderzoek onderworpen zijn, noch van de naar voren gebrachte bezwaren en opmerkingen, dat men niet kan vergelijken tussen deze beide plans, dat de beslissingsbevoegdheid van de gouverneur-generaal inzake vaststelling van het plan en de memorie niet beperkt is tot de tijdens het onderzoek naar voren gebrachte bezwaren en opmerkingen;

Overwegende dat deze interpretatie volkomen in strijd is met de bedoeling van de wetgever, die gewild heeft dat de voorzieningen van de plans en de memories van aanleg vooraf aan een openbaar onderzoek worden onderworpen; dat de tegenpartij zich vergeefs beroept op de laatste volzin van artikel 10, die de gouverneur-generaal machtigt, het plan en de memorie «zonder nieuwe formaliteit» op te maken en vast te stellen, «indien het gewijzigde plan en de gewijzigde memorie niet binnen de gestelde tijd ter goedkeuring worden voorgelegd of indien zij opnieuw worden verworpen»; dat deze bepaling uitsluitend tot doel heeft, de gouverneur-generaal in staat te stellen zonder nieuwe formaliteit, overeenkomstig de hem door artikel 9 opgedragen bevoegdheid, het definitieve plan en de definitieve memorie vast te stellen, maar er hem niet van ontslaat, met de daaraan voorafgegane procedure rekening te houden; dat hij, wanneer hij niet zelf een nieuw ontwerp vaststelt, dat aan het onderzoek moet worden onderworpen, zonder verdere formaliteit de plans kan vaststellen maar dan met inachtneming van de bezwaren en opmerkingen om daaraan eventueel tegemoet te komen; dat het hem niet toegestaan is, een plan en een memorie vast te stellen waarvan de voorschriften niet aan enig openbaar onderzoek zijn onderworpen; dat de noodzakelijkheid van een nieuw onderzoek uitdrukkelijk voorgeschreven is door artikel 11 van het decreet; dat de gouverneur-generaal, wanneer hij in een door de plaatselijke overheden voorgelegd plan van aanleg wijzi-

gingen wil aanbrengen die niet aan het openbaar onderzoek zijn onderworpen, zelf een nieuw plan dient op te maken en aan een openbaar onderzoek te onderwerpen;

Overwegende dat uit het dossier blijkt, dat geen van de opmerkingen en bezwaren kunnen dienen als grondslag voor de wijzigingen die de gouverneur-generaal in de voorschriften a en b van artikel 8 van de memorie heeft aangebracht; dat de gouverneur-generaal dus zijn macht te buiten is gegaan,

Besluit :

Artikel 1.

Het volgend voorschrift van artikel 1, letter d, van de bij de ordonnantie van de gouverneur-generaal van 9 februari 1953 gevoegde memorie, wordt vernietigd: «Openbare instellingen mogen in om het even welke zone van het plan worden opgericht».

Artikel 2.

De volgende voorschriften a en b van artikel 8 van dezelfde memorie, worden vernietigd:

«a) In deze zone zijn alleen toegelaten gebouwen met een landelijk karakter, op kavels van ten minste 5 Ha. Alleen gebouwen van openbaar nut, die van de algemene aanleg van deze zone deel uitmaken, mogen op kavels van minder dan 5 Ha. worden toegelaten.
b) De afstand van bouwwerken tot de rooilijnen moet ten minste 10 m bedragen».

Artikel 3.

Het beroep wordt voor het overige verworpen.

Artikel 4.

Van dit arrest zal in het Bestuursblad van Belgisch-Congo een uittreksel worden bekendgemaakt.

Artikel 5.

De kosten, bepaald op de som van 4.500 fr., komen ten laste van Belgisch-Congo.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 20 maart 1956.

Voorzitter : M. Ooms.

Raadsheren : M.M. Michiels en Rey.

Substituut Procureur-Generaal : M. Smets.

Advocaten : Mrs. Daeseleire en Degeyter.

Ongeoorloofde oorzaak. — Ontduiking van het wetsbesluit van 6 oktober 1944, betreffende de biljetten van de Nationale Bank van België.

Overeenkomst strekkende tot ontduiking van de bepalingen van het Wetsbesluit van 6 oktober 1944 betreffende de biljetten van de Nationale Bank van België.

Die bepalingen zijn van openbare orde, zodat bedoelde overeenkomst ongeoorloofd is, derhalve nietig en krachtens art. 1131 B.W. geen enkel gevolg kan hebben.

De overeenkomst, die ongeoorloofd en nietig was, toen zij door een gehuwde vrouw gesloten werd, wordt niet geoorloofd en geldig ten aanzien van haar echtgenoot; deze kan door zodanige omweg niet ontkomen aan de door de wet gestelde sanctie en de vruchten plukken van de door zijn vrouw begane ongeoorloofde handelingen.

Gerlo t/ Poppe.

Gezien in behoorlijke vorm voorgelegd de proceduurstukken, namelijk de expeditie van het vonnis uitge-

sproken door de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen dd. 31 maart 1955 en de akte van beroep tegen bedoeld vonnis ;

Overwegende dat het beroep ontvankelijk is ;

Overwegende dat de eis, door geïntimeerde ingeleid, ertoe strekte betaling te bekomen van de som van 217.900 fr. tegenwaarde van dezelfde som die appellant op 10 oktober 1944 in oude niet meer gangbare bankbiljetten, uit de handen van zekere Cyriel Geerinck, ontvangen heeft met opdracht ze « aan de eigenaar » te bezorgen ;

Overwegende dat de eerste rechter, na de wederzijdse thesis der partijen uiteengezet te hebben, ten onrechte dien eis toeweest ;

Overwegende inderdaad dat de ware en eigenlijke omstandigheden der zaak blijken uit de brief op 27 mei 1951 door dezelfde Cyriel Geerinck aan appellant gezonden en die luidt als volgt : « op verzoek van huisvrouw Leonard Poppe, Neerstraat Waasmunster, ben ik Ued. te vragen wanneer en op welke manier u zinnens zijt, aan de eigenares terug te bezorgen de 217.900 frank die ge op 10-10-1944 van haar ontvangen hebt ter uitwisseling op uw naam. Ik bewaar het ontvangstbewijs van deze aan u toevertrouwde som — Het door u getekend ontvangstbewijs belooft de teruggave van bovengemelde som aan de eigenares ».

In afwachting van uw antwoord te kunnen mededelen aan huisvrouw Poppe, enz. »

Overwegende dat vrouw Poppe, en appellant ten verzoeken en op aandringen van vrouw Poppe, klaarblijkelijk ten doel hebben gehad, zoals appellant het beweert, de bepalingen te ontduiken van het besluitwet van 6 oktober 1944 betreffende de biljetten van de nationale bank van België ;

dat die bepalingen van openbare orde zijn ; dat het contract ongeoorloofd is, dat het deswege nietig is en, bij toepassing van art. 1131 van het burgerlijk wetboek, geen enkel gevolg kan hebben (zie Hof van Beroep te Gent 9 november 1949 — R.W. 1950-1951 col. 720 en volgende, met de nota's) ;

Overwegende dat reeds nietig waren het contract dd. 9 oktober 1944 tussen vrouw Poppe en Cyriel Geerinck, betreffende de uitwisseling der biljetten en de last aan appellant gegeven om dezelfde biljetten aan vrouw Poppe terug te bezorgen en haar toe te laten ze, met het oog op het ontduiken der wetsbepalingen, te deponeren ;

Overwegende dat geïntimeerde te vergeefs inroept dat hij geen enkele daad gesteld heeft welke tegenstrijdig zou zijn met de wet, dat alles buiten zijn weten is geschied en dat hij niet kan gehouden zijn door daden gesteld door zijn echtgenote ten nadele der gemeenschap ;

Overwegende inderdaad dat het contract dat ongeoorloofd en nietig was toen het door de vrouw gesloten werd, niet geoorloofd, deugdelijk en geldig wordt ten aanzien van de echtgenoot ; dat geïntimeerde zulke omweg niet kan vinden om aan de door de wet gestelde sanctie te ontsnappen en om de vruchten te plukken van de onrechtmatige daden door zijn vrouw begaan ;

Om deze redenen :

Het Hof, gelet op art. 24 der wet van 15 jui 1935 ;

Alle andere of strijdige besluiten verwerpende ;

Ontvangt het beroep, doet het vonnis a quo te niet ;

Hervormende verklaart de eis niet ontvankelijk — wijst geïntimeerde ervan af ;

Veroordeelt geïntimeerde tot de kosten van beide instanties.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 7 januari 1956.

Voorzitter : M. Bossaert.

Raadsheren : M.M. Verougstraete en De Vreese.

Advocaat-generaal : Mr. Matthys.

Advocaten : Mrs. Roelandts en Beernaert.

Faillissement. — Verkoop onder voorbehoud van eigendom. — Niet-toepasselijkheid van artikel 446 Faillissementwet in het onderhavige geval.

Verkoop van een vrachtwagen onder voorbehoud van eigendom; niet-betaling van twee termijnen. De verkoper doet bewarend beslag leggen op de vrachtwagen en vordert ontbinding van de koopovereenkomst; deze vordering wordt bij verstekvonnis toegewezen; vijf dagen later wordt de koper failliet verklaard.

Art. 446 Fw. is in dat geval niet toepasselijk.

Het pandrecht van de schuldeisers op het vermogen van hun schuldenaar strekt zich niet uit tot de goederen, die zich op het ogenblik van de uitoefening van het recht in het vermogen niet meer bevinden, behoudens echter het geval dat deze goederen onregelmatig door bedrog aan het vermogen van de schuldenaar onttrokken zijn.

In het onderhavige geval had de verkoper van het ogenblik der wanbetaling af het recht het uitdrukkelijk ontbindend beding in te roepen. Hij mocht dit doen, zolang het recht van de andere schuldeisers door beslag of faillissement niet samenviel met zijn eigen recht.

Gezien de declaratieve werking van het vonnis was de ontbinding een voldoende feit op de dag van de inleidende dagvaarding.

Het is niet aannemelijk dat een latere omstandigheid, nl. het faillissement van de koper, dit verworven recht zou aantasten.

Mr. Roelandts q.q. (curator Whittacker)
t/ P.V.B.A. Garage Flandria.

Gezien de stukken, o.m. het vonnis tussen partijen op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk op 9 Januari 1954 ;

Overwegende dat het hoger beroep tijdig en regelmatig werd ingesteld ;

Overwegende dat het geschil nog enkel loopt over de vraag te weten of art. 446 F.W. al dan niet ter zake toepasselijk is ;

Overwegende dat Whittacker Raymond op 13 augustus 1951 aan geïntimeerde een autocamion, merk Opel-Blitz, kocht voor de prijs van 130.090 fr. waarvan 46.200 fr. contant betaald werden en het saldo moest vereffend worden met 24 maandelijksse aanvaarde wissels van 3.602 fr. ; dat de verkoop geschiedde onder voorbehoud van eigendom en met recht voor de verkoper, bij gebrek aan betaling van een der wissels, de overeenkomst te verbreken, zonder voorafgaandelijke in morastelling, de auto terug te nemen zonder enige pleegvormen en de betaalde afkortingen te behouden ten titel van forfaitaire vergoeding voor verbruik, sleet en verbreking der overeenkomst ;

Overwegende dat de wissels, vervallen op 10 januari 1953 en 10 februari 1953, niet betaald werden ;

dat geïntimeerde onmiddellijk de autocamion naar zijn garage deed overbrengen en er met gerechtelijke machtiging bewarend beslag op legde ;

dat verder geïntimeerde, op 2 maart 1953, Whittacker voor de rechtbank dagvaardde ten einde het koopkontraat ontbonden te horen verklaren en de teruggave van de camion te horen bevelen;

dat bij verstekvonnis dd. 7 maart 1953 deze vordering werd toegewezen;

dat Whittacker op 28 maart 1953 in faillissement werd verklaard;

Overwegende dat de eerste rechter om oordeelkundige redenen die het Hof bijtreedt terecht besliste dat art. 446 F.W. in onderhavig geval niet toepasselijk is;

Overwegende dat het pandrecht der schuldeisers op het patrimonium van hun schuldenaar zich niet uitstrekt over goederen die op het ogenblik van de uitoefening van het recht in het patrimonium niet meer bestaan behoudens echter het geval waar deze goederen onregelmatig, door bedrog, aan het vermogen van de schuldenaar onttrokken werden (zie besluiten Hr Procureur-generaal Cornil, Verbr. 23-5-1946, Pas. 1946. I. bl. 211);

Overwegende dat geïntimeerde van stonde af der wanbetaling recht had het uitdrukkelijk ontbindend bedding in te roepen;

dat zij dit mocht doen zolang het recht van de andere schuldeisers, door beslag of faillissement, niet samen viel met haar eigen recht (zie gemelde besluiten van Hr Procureur-generaal Cornil);

Overwegende dat de garage Flandria haar voornemen omtrent de ontbinding en de terugneming van het voertuig te kennen gaf door de koper op 2 maart 1953 te dagvaarden; dat het vonnis dd. 7 maart, buiten de tussenkomst van enige schuldeiser, de ontbinding der overeenkomst en het recht op het terugnemen van het kwestieuze voertuig vaststelde;

dat aldus, gezien het declaratief uitwerksel van het vonnis, de ontbinding een voldongen feit was op de dag der inleidende dagvaarding;

dat het niet aannemelijk is dat een latere omstandigheid, nl. het faillissement van de koper, dit verworven recht zou aantasten (Piret: Le droit au prix du vendeur de meubles corporels n° 86; Fredericq: boek VIII bl. 696 volg.; Verbreking 21-3-1929, Pas. 1929. I. 139; Verbr. 23-5-1946, Pas. 1946. I. 204; Ber. Brussel 31-12-1936, .W. 1936/37 bl. 402);

Overwegende bovendien dat Witthacker op het ogenblik van het faillissement noch het bezit, noch zelfs de detentie van het litigieuze voertuig had; dat derhalve art. 2279 B.W. niet zou kunnen ingeroepen worden;

Overwegende dat onder deze omstandigheden de eerste rechter terecht de vordering van appellant q.q. heeft afgewezen;

Om deze redenen:

Het Hof, gelet op art. 24 van de wet van 15 juni 1935, Gehoord de heer eerste advocaat-generaal Vermeulen in zijn advies,

Alle andere besluiten als ongegrond verwerpend,
Verklaart het hoger beroep ontvankelijk doch ongegrond; bevestigt dienvolgens het vonnis a quo en verwijst appellant q.q. in de kosten van de aanleg.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

4e Kamer. — 14 maart 1956.

Alleenrechtsprekend rechter: M. Van Camp.

Openbaar Ministerie: M. Van der Planken.

Advocaten: Mrs Bastaens en Van den Heuvel.

Architect. — Niet-uitvoering van het bouwwerk. — Bepaling van het ereloon. — Betonstudie.

Wanneer de architect geen bewijs levert van de inhoud van de hem door zijn cliënt gegeven opdracht, moet aangenomen worden dat deze laatste de uitvoeringsmogelijkheden en kostprijzen mag overwegen na het het opmaken van de plannen en het binnenkomen van de prijsbiedingen om dan te beslissen over het al dan niet bouwen.

In dat geval heeft de architect slechts recht op vergoeding van de door hem verrichte prestaties.

Een betonstudie maakt deel uit van het werk van de architect degelijke en bruikbare plannen op te maken.

Verreydt t/Wwe Gemoets.

Overwegende dat de eis strekt tot betaling van een saldo van 229.000 frank aan ereloon à 4 % wegens opstellen van voorontwerpen, wijzigingen, berekeningen en definitief plan en verzamelen der prijsbiedingen met het oog op het oprichten van een industriegebouw voor rekening van verweerster aan de Boomse steenweg te Aartselaar;

Inhoud der overeenkomst tussen partijen:

Overwegende dat verweerster toegeeft aanlegger opdracht te hebben gegeven de plannen en het lastenboek op te maken en de prijsbiedingen te verzamelen, doch betwist aanlegger te hebben gelast met de leiding der werken, toezicht op de bouw en nazicht der afrekeningen;

Overwegende dat aanlegger zijnerzijds staande houdt een volledig opdracht te hebben gekregen en derhalve recht te hebben op zijn volledig ereloon bij toepassing van artikel 1794 van het Burgerlijk Wetboek, ten titel van gedeelde winst;

Overwegende dat de thesis van aanlegger zou kunnen verdedigd worden volgens zekere rechtspraak, wanneer hij het bestaan van zulkdanige volledige overeenkomst kan bewijzen en het zou blijken dat, alhoewel de bouw uitgevoerd werd (quod non) van zijn tussenkomst hierin werd afgezien; dat echter in dit geval niet noodzakelijkerwijze de gedeelde winst zou gelijk zijn aan het volledig ereloon, vermits de architect ontlast zou zijn van zijn verantwoordelijkheid en zijn tijd elders zou kunnen besteden;

Overwegende dat echter in casu geen bewijs van de inhoud zijner opdracht door aanlegger wordt geleverd en het in dit geval moet aangenomen worden, zoals billijk voorkomt, dat de cliënt de uitvoeringsmogelijkheden en kostprijzen mag overwegen na het opstellen der plannen en prijsbiedingen, om *alsdan* de beslissing tot het al of niet bouwen te nemen; dat tot heden trouwens de bouwwerken niet werden aangevangen;

Overwegende aldus dat aanlegger slechts recht heeft op vergoedingen der door hem geleverde prestaties;

Vergoeding der geleverde prestaties:

Overwegende dat aanlegger op 1 maart 1955 aan

VLAAMSE JURISTEN

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

verweerster bevestigde dat hij tarief II van het Codex, zijnde 6% op de kostprijs zou toepassen;

Overwegende dat verweerster niet protesteerde en zelfs het gevraagde voorschot van 40.000 frank aan aanlegger betaalde;

Overwegende dat de prestaties van aanlegger in casu als volgt dienen begroot te worden:

voorontwerp	1,— %
uitvoeringsontwerp	1,75 %
lastkohier	0,75 %
uitvoeringsdétails	0,50 %

hetzij samen 4,— %

Overwegende dat aanlegger een kostprijs van 3.900.000 frank vooropstelt;

Overwegende echter dat aanlegger geen enkele prestatie leverde in verband met de « voorbehouden werken », zoals stalen ramen en deuren, vloeren, faïence of parketten, zink-, lood- en glaswerken, electriciteit, centrale verwarming;

Overwegende dat dit slechts het geval zou geweest zijn wanneer hij in geval van oprichting zijn prestatie van toezicht zou uitgevoerd hebben op de werkzaamheden der betrokken vaklieden;

Overwegende dat hetzelfde kan gezegd worden van de verdere afwerking van het gebouw zoals schildering en dergelijke;

Overwegende dat het aldus billijk voorkomt de prestatie van aanlegger te berekenen op de aannemingssom van het gebouw, waarvoor aanlegger de plannen tekende, hetzij gemiddeld 3.000.000 frank volgens de ingekomen prijsbiedingen;

Kosten der betonstudie :

Overwegende dat aanlegger boven zijn ereloon nog vergoeding vordert voor de kosten van een betonstudie ten belope van 35.000 frank, die hij bewijst betaald te hebben volgens een niet gezegelde verklaring van de firma T. K. B. van 25 juli 1955;

Overwegende dat aanlegger in zijn schrijven van 27 mei 1955 geen gewag maakt van deze rekening, terwijl nochtans de betonstudie werd afgeleverd op 12 maart 1955;

Overwegende dat aanlegger verder in zijn schrijven van 5 juli 1955 aandringt op zijn afrekening van 27 mei 1955 en evenmin gewag maakt van de rekening;

Overwegende dat aanlegger nogmaals op 25 juli 1955 verwijst naar de afrekening van 27 mei 1955 zonder gewag te maken van de rekening die hij aan de firma T. K. B. op dezelfde dag betaalde;

Overwegende derhalve dat niet kan aangenomen worden dat deze kosten ten laste van verweerster zouden vallen; dat immers deze betonstudie deel uitmaakt van het werk van de architect, degelijke en bruikbare plannen op te stellen, waarvoor aanlegger een passende vergoeding zal vinden;

Begroting :

Overwegende dat aanlegger recht heeft op 4 % op 3.000.000 frank, hetzij 120.000 frank, onder aftrek van het voorschot van 40.000 frank, blijft 80.000 frank;

Om deze rekenen,

De Rechtbank,

Gehoord in openbare zitting van 28 februari 1956, het gedeeltelijk eensluidend advies van de heer J. Van der Planken, eerste substituut van de Procureur des Konigs, gegeven in de Nederlandse taal;

Rechtdoende op tegenspraak;

Alle andere en strijdige besluiten verwerpende;

Verklaart de eis van aanlegger ontvankelijk en gedeeltelijk gegrond; dienvolgens veroordeelt verweerster om aan aanlegger te betalen de som van 80.000 frank, vermeerderd met de gerechtelijke intresten;

Legt de kosten voor de helft ten laste van elke partij.

Verklaart het vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niet-tengestaande elke voorziening en zonder borgstelling.

Verleent akte aan verweerster van haar aanbod een ereloon van 75.000 frank onder aftrek van het voorschot van 40.000 frank, aan aanlegger te betalen; verklaart dit aanbod evenwel niet afdoende.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE OUDENAARDE

13 maart 1956.

Voorzitter : M. Janssens de Vaerebeke.

Rechters : M.M. De Wulf en Kerkhoven.

Gehuwde vrouw. — Weigering van haar man om ze te machtigen een akte aan te gaan. — Verzoek om rechterlijke machtiging. — Toepasselijkheid van artikel 219 B.W.

De in de Franse rechtsleer heersende mening, dat de door artikel 861 Rv. voorgeschreven rechtspleging steeds moet worden in acht genomen, zelfs in geval de man zijn vrouw weigert te machtigen een akte aan te gaan, steunt op de opvatting dat, alhoewel artikel 219 B.W. en artikel 861 Rv. verschillende gevallen schijnen te betreffen, het gewenst is te « veronderstellen » dat het wetboek van 1807 de rechtspleging heeft willen bepalen voor alle gevallen, omdat het tegenovergestelde onredelijk zou zijn, en dus op dat gebied artikel 219 B.W. op stilzwijgende wijze werd opgeheven.

Afgezien van de vraag of het al dan niet logische of redelijke karakter van een wetsbepaling kan gelden als reden om een wettekst te interpreteren in een zin, die strijdig is met de letterlijke tekst, kan deze redenering voorzeker niet meer worden gevolgd sedert de wet van 20 juli 1932 geheel het vroeger Hoofdstuk VI, Titel V van Boek I heeft vervangen.

Daar het tegenwoordig artikel 219 B.W. deel uitmaakt van de wet van 1932, is het uitgesloten te veronderstellen dat de wetgever van 1807 het zou hebben opgeheven.

De Poorter t/ Spitaels.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt verweerder uit te nodigen de redenen uiteen te zetten waarom hij de echtelijke machtiging weigert aan eiseres bij het verlijden van een akte van schenking en verdeling gedaan door haar ouders en haar eventueel deze machtiging te horen verlenen door de rechtbank.

Overwegende dat verweerder, alhoewel behoorlijk gedagvaard, geen pleitbezorger heeft aangesteld en niet verschenen is ter Raadkamer.

Overwegende dat de eiseres de pleegvormen voorgeschreven door artikel 861 Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging niet nageleefd heeft; dat de machtiging aan de gehuwde vrouwen de openbare orde raakt, de rechtbank van ambtswege moet onderzoeken in hoever de voorschriften van artikel 861 Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging terzake dienen toegepast;

Overwegende dat een deel van de rechtsleer van oordeel is dat er een onderscheid dient gemaakt tussen de gevallen voorzien door artikel 219 B.W. en deze voorzien door artikel 861 W.B.R.;

dat het eerste de wijze regelt waarop een vrouw dient gemachtigd om een akte aan te gaan, terwijl het tweede de rechtspleging voorziet voor het geval de vrouw haar rechten wil vervolgen voor de rechtbank (Chauveau sur Caré Q 2917; Durenton, I, blz. 342, n° 470 en nota 2).

Dat deze zienswijze gevolgd wordt door de meeste Belgische rechtschrijvers (Van Lennep, III, blz. 29; Van Bouwel, V, 1125; Kluyskens, VII, 417; Schiks en Vaisterbeeck, II, 150); dat sommigen er echter aan toevoegen dat gebruikelijk de rechtspleging voorgeschreven door artikel 861 W.B.R. toch algemeen gevolgd wordt in beide gevallen (Laurent, II, 140; Beltjens, Droit Civil, article 291, I);

Overwegende dat het door de meerderheid der Franse rechtsleer integendeel aangenomen wordt dat de rechtspleging voorgeschreven door artikel 861 W.B.R. steeds dient toegepast, zelfs wanneer het zoals in het onderhavig geval gaat om de weigering een akte aan te gaan (Baudry-Lacantinerie, II, n° 2308; Planiol et Ripert, II, 478; Huc, II, 259; Garsonnet et Cézair Brue, VII, 156; Dallon, Rep. Alphab., V° Mariage, 883; Dalloz, Rep. Prat., V° Autorisation de la Femme Mariée, 545; Répertoire Carpentier, V° Autorisation de la Femme Mariée, 545; Fuzier-Herman, artikel 218, n° II, artikel 219, n° 5) dat deze zienswijze in België gevolgd wordt door De Page (n° 746 en nota).

Dat deze interpretatie van de wet meer gesteund is op de mening dat, alhoewel artikel 219 B.W. en artikel 861 W.B.R. verschillende gevallen schijnen te voorzien van het « aangaan van een akte » en van het « vervolgen van haar rechten », het beter is te « veronderstellen » dat het wetboek van 1807 de rechtspleging heeft willen bepalen voor alle gevallen, omdat het tegenovergestelde onredelijk zou zijn, en dat dus op dat gebied artikel 219 B.W. op stilzwijgende wijze opgeheven werd (Baudry-Lacantinerie, II, 2308);

Overwegende dat, zonder verder te onderzoeken of het al dan niet logisch of redelijk karakter van een wetbepaling kan gelden als reden om een wettekst te interpreteren in een zin die strijdig is met hetgeen hij letterlijk zegt, deze redenering voorzeker niet meer kan gevolgd worden sedert de wet van 20 juli 1932 gans het vroeger kapitel VI, Titel V, Boek I van het Burgerlijk Wetboek vervangen heeft;

Overwegende dat luidens de voorbereidende werken van deze laatste wet, nadat er spraak geweest was van artikel 219 B.W. te wijzigen, weliswaar niet wat betreft de toe te passen proceduren, de wetgever uitdrukkelijk beslist heeft het ongewijzigd in het wetsontwerp in te lassen (Pasinomie 1932, blz. 262, n° 18);

dat vermits het huidig artikel 219 B.W. deel uitmaakt van een wet dagtekenende van 1932, het uitgesloten is te veronderstellen dat de wetgever van 1807 het zou opgeheven hebben;

Overwegende dat de vordering van eiseres als grond voorkomt;

Om deze redenen,

de Rechtbank,
rechtdoende bij verstek,
gehoord eiseres in de raadkamer;
verklaart de vordering van eiseres ontvankelijk en gegrond;

Machtigt eiseres de notariële akte te verlijden, de schenking en verdeling als voorwerp hebbende, door

haar ouders Richard De Poorter en zijn echtgenote Dekens Marie, van hun goederen;

veroordeelt verweerder tot de kosten;

verklaart huidig vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande elk rechtsmiddel en zonder borg, behalve wat de kosten betreft.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ST.-NIKLAAS

1e Kamer. — 3 januari 1956.

Voorzitter : M. Blauwaert.

Rechters : M.M. Maes en Belpaire.

Referendaris : M. Cloquet.

Advocaten : Mrs De Wachter en Verwilghen.

1. **Factuur.** — Bevoegde Rechtbank van Koophandel.
2. **Aansprakelijkheid.** — Toerekenbare schijn van volmacht.

1. *Wanneer de facturen van de verkoper de gedrukte vermelding dragen « betaalbaar te X » en de koper die facturen telkens zonder protest heeft aanvaard, is de Rechtbank van Koophandel bevoegd, binnen wier rechtsgebied X gelegen is.*
2. *Wanneer de koper beweert zijn handelszaak aan een derde te hebben overgedragen (in casu aan zijn zoon), doch de leverancier niet van die overdracht heeft in kennis gesteld, heeft hij de schijn gewekt dat hij aan zijn zoon last gegeven heeft om zich met zijn zaken te bemoeien, en is derhalve verplicht de door zijn schijn-gemachtigde gekochte waren te betalen.*

De Bondt t/ Maes.

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering strekte tot de veroordeling van opposante om aan verweerder op verzet de som van 25.959 fr. te betalen als saldo van leveringen, volgens factuur haar geadresseerd;

Overwegende dat het vonnis waartegen verzet, de opposante tot betaling van gezegde som heeft verwezen;

Overwegende dat opposante in de eerste plaats beweert dat de Rechtbank van Koophandel niet bevoegd zou zijn : 1) « ratione materiae » omdat zij geen handelaarster zou zijn en 2) « ratione loci » omdat haar woonst in het arrondissement Brussel zou gevestigd zijn;

Overwegende dat de oplossing van de kwestie of voormelde excepties al dan niet gegrond zijn, van het onderzoek der zaak ten gronde afhangt;

Overwegende dat het door opposante niet betwist wordt dat zij met verweerder op verzet onafgebroken zaken heeft gedaan reeds in 1950 en tot 1955;

dat die zaken gemiddeld meer dan 100.000 fr. per jaar beliepen (aankoop kolen);

dat opposante niet betwist dat zij gezegde kolen kocht om ze te verkopen, als handelaarster in kolen;

dat zij ook niet betwist, dat de facturen die zij ontving ter gelegenheid van de leveringen die haar werden gedaan, de gedrukte vermelding droegen « betaalbaar te Lokeren »;

Overwegende dat opposante, die telkens gezegde facturen zonder protest aanvaardde, thans niet gerechtigd is te beweren dat zij de algemene voorwaarden van verweerder op verzet niet zou hebben gekend of ze niet zou hebben aangenomen, bij haar nieuwe bestellingen;

Overwegende dat het aldus bewezen is, dat zij handelaarster was en dat de Rechtbank van Koophandel te Sint-Niklaas bevoegd is, vermits de waar te Lokeren betaalbaar was, indien opposante gezegde waar werkelijk heeft besteld;

Overwegende dat opposante moet geacht worden de waar werkelijk te hebben besteld;

Overwegende dat zij inderdaad enerzijds de werkelijkheid van de litigieuze bestellingen en leveringen erkent, en niet betwist, dat die bestellingen door haar zoon werkelijk werden gedaan;

dat zij alleen opwerpt dat haar zoon die bestelling na 10 december 1954 gedaan heeft, niet voor haar rekening doch voor zijn persoonlijke rekening gezien zij hem haar handel op 10 december 1954 overgemaakt heeft;

Overwegende dat opposante niet blijkt ooit verweerder op verzet te hebben verwittigd dat zij haar handel zou overgelaten hebben en dat de bestellingen die voortaan ten hare huize of van uit haar huis aan de agent van de firma Maes zouden gedaan worden, na december 1954 niet meer voor haar rekening zouden gedaan worden doch voor de persoonlijke rekening van haar zoon;

Overwegende dat opposante niet alleen haar leveranciers — en namelijk dezen onder haar leveranciers met wie zij voortdurend zaken had gedreven, zoals dit het geval was voor verweerder op verzet — van de beweerd afstand van haar zaak niet verwittigde doch, wel integendeel, het opschrift ongewijzigd liet van het bord aan de gevel van haar huis gehangen en waarop te lezen staat: « Wwe De Bondt, kolenhandelaarster »;

Overwegende dat zij van de andere kant haar zoon zich heeft laten inmengen in de zaken, waarvan de derden niet konden vermoeden dat zij ze zou hebben afgestaan;

dat dit reeds spruit uit het feit zelf, dat de zoon de zaak zou overgenomen hebben;

dat dit ook spruit uit de ontstentenis van elke voorzorg opdat de derden het bestaan van een afzonderlijk bedrijf op naam van de zoon in de woonst van opposante zou kunnen bespeuren;

dat opposante in dit opzicht niet betwist dat noch zij zelve noch haar zoon over een aparte brievenbus beschikten, zodat haar zoon de voor zijn moeder bestemde briefwisseling kon lichten op de toeg waar de postbode ze kwam neerleggen;

Overwegende dat al die omstandigheden ten genoegen van recht bewijzen dat opposante ten aanzien van de derden minstens de schijn heeft verwekt van een lastgeving door haar aan haar zoon gegeven om zich met haar zaken te bemoeien;

dat zij, als schijnbare opdrachtgeefster, gehouden is de aankopen te betalen die door haar schijnbare volmachthebber aangegaan werden (Dalloz, Répertoire de Droit Civil, 1953, III-V° Mndat, n° 350, Luik, 8 april 1943, J.T. 1945, 402; Vergelijkt: Chron. de Jur. R. O. Dalcq, J.T. 1955, 303, n° 18, tweede lid);

Om deze redenen,

de Rechtbank, makende melding dat artikelen 2 en 30 tot 42 van de wet van 15 juni 1935 nageleefd werden,

Verklaart het verzet ontvankelijk doch niet gegrond, dienvolgens zegt voor recht dat het bij verzet bestreden vonnis van kracht blijft en al zijn uitwerksels zal hebben;

Verwijst opposante in de kosten van het verzet.

BOEKBESPREKING

Albert POMBA. — De status van de vreemdelingen in België. — Die Keure - Brugge - 1956 - 162 p. en 50 bijlagen.

De wet van 28 maart 1952 heeft diepgaande wijzigingen aangebracht aan het statuut der vreemdelingen in België. Het decreet van 23 Messidor Jaar III (artikel 9), de wet van 28 Vendémiaire Jaar VI (artikel 7), het besluit van het Voorlopig Bewind van 6 oktober 1830 (artikel 3), alsmede de wet van 12 februari 1897, die niets anders was dan de sedert om de 3 jaar steeds hernieuwde wet van 1835, welke niet meer beantwoordde aan de geopolitieke positie van ons land alsmede aan de sociaal-economische vereisten van onze tijd, werden hierbij afgeschaft. Anderzijds had de recente rechtspraak van de Raad van State, inzonderheid deze met betrekking tot het Wetsbesluit van 28 september 1939, gewezen op de moeilijkheden en de lacunes die deze verscheiden en verspreide wetgeving kon vertonen.

De wet van 28 maart 1952 — en de wetgever heeft met klem en aandrang de aandacht hierop gevestigd — wil echter geenszins afbreuk doen aan de gevestigde tradities van ons land, dat in de verre wereld bekend staat als een veilig toevluchtsoord en een edelmoedig gastheer voor de verdrukten, de vervolgd en de vluchtelingen. Welk is de ratio legis van deze wet? Aan de regering, zegde Senator Ronse, verslaggever, dienen de middelen verschaffd te worden om de vreemdelingen, welke een bepaald gevaar voor het Rijk uitmaken, op te sporen, te bewaken, uit te zetten, en om tegen hen alle maatregelen te treffen, die vereist zijn, ter beveiliging van 's lands belangen. Deze wetgeving echter, omdat zij de regering doeltreffend uitrustt tegen de gevaarlijken en de schadelijken, zal ten aanzien van de goeden des te gunstiger zijn. De regering zal een ruimere opvatting kunnen huldigen tegenover de vreemdelingen in 't algemeen; zij zal waarborgen kunnen bieden aan hen, die de regelen der genoten gastvrijheid in ere houden, en veiligheid kunnen bijbrengen aan hun vestiging binnen onze grenzen.

Het is deze geest die wij volledig terugvinden in het uitstekend werk dat gewijd werd aan de status van de vreemdelingen in België, door de heer Albert Pomba, Adjunct-Administrateur van de Veiligheid van de Staat en Administrateur van de Vreemdelingenpolitie.

Het is een klaar, beknopt en volledig overzicht van de meest recente wetgeving inzake vreemdelingenpolitie, alsmede van de vele uitvoeringsbesluiten die hiermede gepaard gaan.

De consultatieve commissie voor vreemdelingen, de waarborgen verleend aan hen die zich op de status van vluchtelingen mogen beroepen, de zo subtiële begrippen van terugwijzing, teruggedrijving, uitzetting, worden er volledig ontsponnen op een stramien, waarop de liberale-humanitaire geest die ten grondslag ligt aan deze politieke wetgeving als een rode draad kan uitgerafeld worden.

Omwille van de synthetische volledigheid, de administratiefrechtelijke onderlegdheid, maar vooral omwille van de verdraagzaamheid, de breeddenkendheid, en de menslievendheid, die wij achter de droge wetteksten op elke bladzijde van dit uitsluitend op de praktijk afgestemd boek terugvinden, wensen wij dit werk — dat tegelijkertijd in het Nederlands en in het Frans gepubliceerd werd —, in vele handen.

Marcel Marinower.

BALIELEVEN

VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN ANTWERPEN

Ontvangst der stagiaires

Thans ook werd met de traditie niet gebroken wanneer op 9 november 1956, de eerste jaars stagiaires door de Voorzitter der Vlaamse Conferentie, ten paleize werden ontvangen.

Tevens werd deze ontvangst bijgewoond door de Heer Stafhouder Mr. Norbert Biltris, en de oud-voorzitters der Conferentie Mr. Carlos De Baeck, Mr. Emiel Ooms, Mr. Karel Van Baarle, en Mr. Louis Rombout.

De hartelijke en opgeruimde stemming deed onmiddellijk de schuchterheid van vele jongeren verdwijnen.

De Voorzitter Mr. Bruno Wuyts noemde de nieuwelingen welkom; na hen zonder omwegen te hebben verteld dat de eerste jaren bij de Balie zeer moeilijk zijn, en wellicht ieder van hen ogenblikken van ontgoocheling zal kennen, verzekerde de Voorzitter dat het juist in de Conferentie zal zijn dat ze de gewenste raad en hulp zullen vinden.

In zeer spirituele bewoordingen sloot Stafhouder Biltris zich aan bij de gedachte van de Voorzitter.

Hij verzekerde de stagiaires dat buiten het werkelijk belang der Conferentie voor de vorming van het beroep, zij er ook de luimigheid en de lach zullen vinden, zo nodig voor een totaal welslagen in het leven. Daarom hoopte de Stafhouder dat ieder stagiaire, het als een plicht zal aanzien, zich aan te sluiten bij de Conferentie.

Op zeer eenvoudige maar sympathieke wijze dankte Mr. Willy Smets in naam van de eerste jaars.

Deze vergadering werd in alle gezelligheid besloten, en daarvoor zorgde dan vooral de gebruikelijke drank, sigaren en andere lekkernijen.

MEDEDELINGEN

BELGISCH-LUXEMBURGSE UNIE VOOR STRAFRECHT

De eerstkomende vergadering van de Belgisch-Luxemburgse Unie voor Strafrecht zal plaats hebben op 24 november aanstaande te 14.30 uur in het lokaal der 1ste kamer van het Hof van Beroep ten Gerechtshove te Brussel.

Op de zitting zal het preadvies worden besproken van de Heer Procureur des Konings Charles betreffende « De tegenwoordige grenzen van de gerechtelijke en penitentiaire individualisatie der straf- en veiligheidsmaatregelen ».

Dit onderwerp zal later ook aan de dagorde gesteld worden van het congres voor strafrecht dat zal plaats hebben te Athene in de maand september 1957.

Tevens wordt medegedeeld dat zopas de jury is samengesteld geworden voor de wedstrijd, die georganiseerd is geworden door de Unie en waaraan kunnen deelnemen alle magistraten, advocaten en geneeshe-

ren, die de universiteit sedert minder dan 15 jaar verlaten hebben.

De leden van de jury zijn : de Heer Procureur-Geneeraal Bekaert, de Heer Raadsheer in het Hof van Cassatie Van Beirs en de Heer Raadsheer Trousse.

De leden die wensen deel te nemen aan deze wedstrijd kunnen alle inlichtingen bekomen bij de Heer de Cant, eerste Substituut van de Procureur des Konings, Gerechtshof, Brussel.

Op de zitting van 24 november zullen als lid van het comité gekozen worden twee leden der balie, een van de Brusselse balie en het ander van een balie uit de Vlaamse provinciën.

TIJDSCHRIFTEN

Arresten en Adviezen van de Raad van State : juni 1956.

Rechtspraak.

Tijdschrift voor Gemeenterecht : 10° afl. - oktober 1956.

Begroting (Gemeente). — Gemeenteraad. — Onderwijs (Lager). — Onderwijzend personeel.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie : n° 4466 - 10 november 1956.

Dr. A. R. de Bruijn, Ons gemoderniseerde huwelijksvermogensrecht (II). — W. Heuff, Een model-regeling voor het deelgenootschap. — Prof. Mr. R. D. Kolléwijn, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Internationaal Privaatrecht (1).

Journal des Tribunaux d'Outre-Mer : n° 77 - 15 novembre 1956.

Lode De Wilde, Essai de synthèse juridique des coutumes tshokwe concernant les biens mobiliers et les successions. — Maurice Verstraete, Les actes de naissance des enfants des anciens immatriculés. — Jurisprudence.

Recueil Dalloz de Doctrine de Jurisprudence et de Législation : 37e cahier - 10 novembre 1956.

Georges Ripert, La condition des enfants adultères après les lois des 15 juillet 1955 et 5 juillet 1956.

Juris Classeur Périodique. — La semaine juridique : n° 45 - 7 novembre 1956.

Fernand Derrida, Règlement judiciaire ou faillite ? — M. Vismard, La réforme de l'adoption (projet de la commission de réforme du Code civil).

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"